

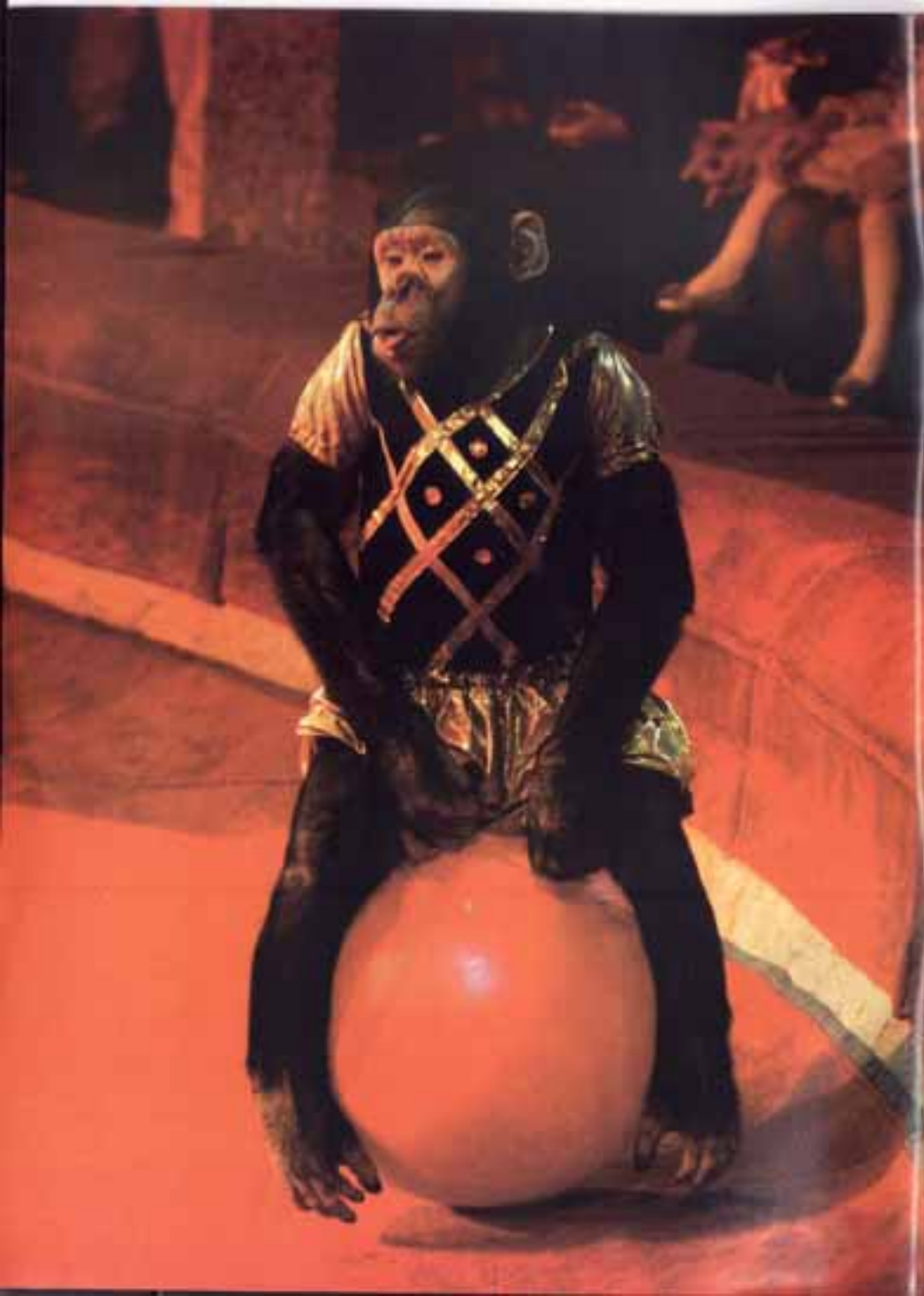
МАСТЕР КЛАС - МАСТЕР КЛАС

ИНДЕКС 74581

ПАРОСТОК

ЖУРНАЛ ДЛЯ ДІТЕЙ:
БІОЛОГІЯ, ЕКОЛОГІЯ,
ВАЛЕОЛОГІЯ

Цього року наші партнери — організація Green Cross Switzerland, завдяки частковому фінансуванню, в рамках програми Європейського Союзу «Youth in Action» організувала табір під назвою «Meeting the World: Swiss Youth Camp» для дітей та підлітків віком 13–16 років. Учасниками табору стали діти з Італії, Швейцарії, Росії, Білорусії, Молдови та України. Це діти з малозабезпечених або неблагополучних сімей, які мають проблеми зі здоров'ям, а також діти, постраждалі внаслідок Чорнобильської аварії.

Табір був створений у Швейцарії і діяв 21 день. Діти насолоджувалися красою і свіжим повітрям Альп, пили чисту воду і харчувалися натуральними продуктами. Учасники проживали в курортному альпійському містечку Ленк, а також у Цюріху, відвідали Берн, Женеvu, Нощатель та Вімміс.

Молодь брала участь у семінарах із мистецтва, загальної культури, екології і навколишнього середовища. Діти отримали багато інформації з питань екології, охорони здоров'я, демократії, прав людини, поділилися своїми думками та ідеями.

Діти гарно відпочили. Для них були організовані екскурсії, походи в гори та до водоспаду. В таборі проводилися спортивні ігри, дискотеки, спів і танці. Під час зустрічей у місцевих муніципалітетах діти багато спілкувалися, давали інтерв'ю представникам преси, радіо і телебачення, брали участь у прес-конференції в Національному федеральному будинку, відвідали орп-аїг у Берні, зустрічалися з представниками молодіжних парламентів Хоргена і Оберааргау.

Учасники побували в Женеві, в головному офісі Міжнародного Зеленого Хреста, а також відвідали Палац Націй ООН.

Зовсім не хотілося від'їжджати, розставатися один з одним. Кожен учасник табору забрав із собою в рідний край частинку тепла і знань.

БО «Прін Крос Україна» дякує організаторам, колегам та партнерам із Green Cross Switzerland за ту значну роботу, яку вони виконали для того, щоб молодіжний табір пройшов успішно і діти з України та інших країн взяли в ньому участь.

Тетяна ІЩЕНКО,
координатор GCU

ЗАСНОВНИКИ

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді (НЕНЦ)

РЕДКОЛЕГІЯ

АНДРИШКО Т.Л., д-р біол. наук,
АНДРУЩЕНКО В.П.,

д-р філософ. наук, академик
Балашов Л.С., д-р біол. наук,
Бойко Є.О.,

ДРАГАН О.А.,

Дулка Л.О., д-р біол. наук,

ЖЕВРОВСЬКИЙ О.М.,

ЗВОНІНА І.П., засл. прац. кунст.,

КЛИМЕНКО С.А.,

МАЙОРИК Л.П.,

МОСЯКІН С.Л., д-р біол. наук,

ОКОЛПЕНКО Н.І.,

ПЕРЕВОЗЦЕВА І.М.,

канд. хім. наук

ПУСТОВИТ Г.П., д-р пед. наук

САШКА Ю.С.

Передплатний індекс
74561

Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4550 від 14.09.2000

Реклама не рецензується
й не повертається.

Листування з читачами лише
на сторінках журналу.
Деякі матеріали друкуються
в порядку обговорення.

© «Паросток», 2011

Журнал можна
передплатити,
придбати:

Київ-74,
вул. Вишгородська,
19
НЕНЦ

ЧИТАЙТЕ В НОМЕРІ:

- 1 Т. ІЩЕНКО Молодіжний табір у Швейцарії
- 3 III Всеукраїнський з'їзд працівників освіти
- 4 В. ПЕТЛИЦЬКА Від свята до свята!
- 6 В. БЕРЕЗОВСЬКА Зелені Карпати
- 8 Н. БАБАНСЬКА, А. ТАРАСОВА Монастирсько розкриває свої таємниці дітям
- 8 А. ВЕХОВ Життя лісу та долі людей
- 12 О. БАЙДАШНИКОВ, З. БЕРЕСТ Національний природничий парк «Голоосіський». Екологічна стежка «Дідорівка» (закінчення)
- 20 Є. БОЙКО Не памай тополю...
- 22 А. ЗЕНЮК Зелена кондитерська
- 24 В. ЛАВРІНЕНКО Жимолість — як один з елементів ландшафтного дизайну
- 26 Л. ШТУРМАК Лавр благородний
- 28 І. ЄЖЕЛЬ Дощо про мікроорганізми та з історії мікробіології
- 30 Н. ГУРКІНА Дванадцять місць
- 31 В. ЗВЕРСВ Загублений світ острова Сокотра
- 37 Л. ЖИЛІНА (КУРЧЕНКО) Саліто в руки спиною вперед
- 40 Б. ГОПКА Ще про коней... і про нас
- 43 Н. ДЕРЕВ'ЯНКО Менше свинства — більше сала
- 44 Р. ТАЛАПАЙ Каштанка
- 46 І. СИДОРЕНКО Кішка в домі
- 48 В. СУДЕНКО Чи все ви знаєте про кішок?
- 50 Н. АНТІПОВА Пташині ресторани
- 52 Г. ФЕСЕНКО Сорока
- 53 О. ШИНКАР-ЛУК Підбираємо корм для акваріума
- 54 С. ПАГОДА Життя у вулику
- 56 Б. ГРИНЧЕНКО Могутній комар
- 58 К. МАТВЄЄВА Коли пролетить муха
- 59 Г. ШАТАЛОВА Бережіть ваші зуби
- 60 В. КОРОТЄЄВА Розмішуйте свою хворобу
- 64 Р. ШАМЕЛАШВІЛІ Як поводитись у гостях
- 66 Розвиток спостережливості
- 68 Н. ДРУЗЬ Щоб довго не зів'яли квіти
- Цікавинки Гумор Нам пишуть

Головний редактор
Володимир ВЕРБИЦЬКИЙ
Заступник головного редактора
Валентина ЗАХАРЧЕНКО

Науковий консультант
Володимир ВЕРБИЦЬКИЙ,
д-р мед. наук

Відповідальний секретар
Олександр КУЗНЕЦОВ

Літературний редактор
Рафаель ШАМЕЛАШВІЛІ

Головний художник
Влада КАУНОВА

Коректор
Вікторія ПЕТЛИЦЬКА

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

04074 Київ,
вул. Виногородська, 19, НЕНЦ
Тел./факс 430-0260
Тел. 430-0064, 430-2222
www.nenc.gov.ua
E-mail: nenc@nenc.gov.ua

Підписано до друку 16.12.2011.
Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Наклад 1500 пр. Зам. № 11-466

Дизайн, верстка, друк СМІ «АВРС»
Тел./факс 461-8793
Свідчення про державну реєстрацію
ДК № 586 від 5.09.2001 р.

На 1 стор. обкладинки:

ОКАТИ АСИ

Бабка має дві пари крил, які можуть рухатися незалежно одне від одного. Це дозволяє комасі бути дуже маневреною і навіть рухатися назад. Бабки можуть робити крилами до 30 помахів за секунду і розвивати швидкість до 50 км/год. Щоб крила на такій швидкості не руйнувалися, неподалік від вершини, у переднього краю крила, розміщено спеціальне ущільнення — птеростигма. Воно гасить небажані вібрації, які виникають під час високої швидкості.

III Всеукраїнський з'їзд працівників освіти

28 жовтня 2011 року відбувся III Всеукраїнський з'їзд працівників освіти. 1000 делегатів представляли освітянську громадськість України. Обговорювався стан освіти в Україні, розглядалися та були прийняті важливі для галузі та суспільства документи. Серед них — Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, проект Закону України «Про вищу освіту».

Учасники з'їзду ухвалили Звернення до Верховної Ради України.

У зібранні взяв участь Прем'єр-міністр України Микола Азаров, який виступив перед делегатами.

У виступі міністра освіти і науки, молоді та спорту Дмитра Табачника йшлося про основні проблеми вітчизняної освіти та шляхи їх вирішення.

Міністр зупинився на кожній зі складових системи освіти, зокрема, на позашкільній ланці та її ролі в галузі освіти та виховання.

Міністр наголосив, що на нашу школу чекають серйозні зміни, перш за все у впровадженні нових технологій навчання та нових стандартів освіти. З цього випливає й те, що

у розвитку позашкільної ланки освіти теж мають відбуватися зрушення в цьому напрямку.

Основні завдання, що стоять перед галуззю позашкільної освіти згідно з Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, — це виховання і розвиток дітей та молоді згідно з їх запитамі і потребами; використання виховного потенціалу системи позашкільної освіти як основи розвитку особистості; створення ефективної системи пошуку, підтримки і розвитку талановитої учнівської молоді.

На думку директора Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді МОН молоді спорту України Вербицького В. В., позашкільні навчальні заклади в загальній системі безперервної освіти і виховання мають сприяти оригінальному поєднанню колективної, групової та індивідуальної творчості, коли діти обирають притаманні їм форми діяльності, розвивають власні здібності, здатність для самовизначення у майбутньому житті. На це, власне, і націлює головний форум працівників освіти України.

Вікторія ПЕЛІНЦЬКА

Від свята до свята!

Шановний читачу! Сьогодні ми поговоримо про значення календаря в житті людини, грудневі свята українців, традиції святкування Нового року в різних країнах світу.

Взагалі, сучасна людина не може обійтися без календарів: перекидного, настінного, кишенькового, електронного. Але чим частіше користуємося механічною пам'яттю, тим помітніше слабне природно-біологічна. Проте наші пращури, не користуючись будь-якими календарями, пам'ятали майже всі народні та релігійні свята, за допомогою яких регулювалася побутова й виробнича діяльність сільських мешканців. Ними визначали терміни сіяння зернових, висаджування в ґрунт розсади, збирання врожаю тощо. Практично все господарське життя чітко регламентувалося календарно-святковою структурою.

Хотілося б зосередити нашу увагу на першому місяці зими.

Грудень... Хоч народне прислів'я стверджує, що «сумний грудень у свято і в будень», але саме останній місяць року налаштовує кожного з нас на оптимізм, бо хоч із зимою починаються морози, проте сонце вже йде на літо. На кінець місяця, тобто 22 число, припадає зимове

сонцестояння, за яким визначають астрономічний початок зими. Хлібороби ретельно стежили і записували до своїх прогностиків щоденні прикмети, щоб у такий спосіб передбачити погоду на увесь рік.

З останнім місяцем року пов'язана чи не найбільша кількість народних свят. Кожне з них стосувалося вечорниць. А вже молодіжні зібрання в грудні відбувалися майже щодня.

Скажімо, 13 грудня відзначали Андрія. Крім калити — обрядового печива, з яким пов'язані цікаві сценічні дії, дівчата починали ворожити, завбачаючи свою долю. 19 грудня святкували Миколая. Вважалося, що він захисник усіх бідних і знедолених. За народними уявленнями, Святий Миколай є оборонцем від стихійного лиха, опікуном мореплавців і рибалок. Та найбільше його шанували діти, для яких він був почесним охоронцем. Навіть існує легенда про те, що Миколай рятував дітей серед моря. Це свято — велика радість для дітей, яким вночі під подушку кладуть подарунки від святого. Діти вчать бути старан-

ними, сумлінними, поважати старших.

Зимові звичаї та обряди були спрямовані здебільшого на підбиття підсумків минулого року, утвердження мрій, надій на наступний рік. При цьому прославляється життя, творча праця трудівника, його любов до Землі-годувальниці. Одриваючи останній аркуш на календарі, кажемо собі: ну от промайнув ще один рік — вагома часточка нашого життя. Намагаємося згадати, яким він був, що встигли зробити, і тишимо себе: ось у новому році все буде краще...

З такими думками переступаємо поріг нового року. Щедришаємо на усмішку; бажаємо одне одному щасливих і сонячних днів, веселого настрою, міцного здоров'я. Спалахують вогні новорічної ялинки, до оселі заходить з гостинцями добрий Дід Мороз...

Звідки взятися всі ці поетичні обряди?

Новорічна символіка дуже давня. Однак ідея офіційного відзначення цієї події, як свідчать історичні джерела, належить римському імператорові Помпілію.

Символіка Нового року, як і час його відзначення, у різних народів неоднакова. Скажімо, шотландці у святковий день приходять одне до одного в гості з грудочкою вугілля. Вкинувши її до полум'я, гість висловлює побажання: «Нехай світло й радість завжди будуть у вашому домі!». А японці, навпаки, прагнуть відіспатися і тільки вранці виходять на вулиці, щоб зустріти схід сонця: від того, яким буде світанок — ясним чи хмарним, — залежить успіх всього року. У Голландії прихід Нового року зустрічають протяжними гудками пароплавів, що стоять на рейді,

а кубинці під звуки святкових дзвонів виливають з вікон воду, якомога гучніше б'ють у бубни, вмикаючи на повну потужність магнітофони та радіоприймачі. Особливо гучний цей обряд в Італії: з настанням першої хвилини Нового року по всій країні зчиняється стрілянина з хлопавок, яка триває майже годину; господарі в цей час намагаються визнати через вікна якомога більше старих меблів, посуду, ганчір'я.

У нас помилково утвердилася думка, що будімо аперше січневе новолітвання запровадив у 1700 році Петро I. Справді, такий указ був обнародований російським імператором. Але на Україні, зокрема в західних її регіонах, січневим відліком року почали користуватися значно раніше, оскільки ці землі мали тісні зв'язки з європейськими країнами.

Упродовж століть народилися нові форми відзначення Нового року. На жаль, чимало національних традицій наших предків уже прибули — колядування і щедрування, засівання зерном оселі, прикрашання світлиць дідухами тощо. А це ж наша духовна спадщина!

Новий рік... З нетерпінням чекаємо його, з особливим настроєм переступаємо поріг у рік прийдешній. І нехай це радісне свято завжди залишає світлу пам'ять і побажання одне одному усмішок, дружніх взаємин, сонячних і мирних днів, гарздів і здоров'я в щасливому новому році.

PS. Друже, якщо тобі є що сказати про особливості святкування у твоїй сім'ї, не зовікай, пиши нам до редакції. Ми будемо раді прочитати їх. Цікаві історії обов'язково знайдуть місце на сторінках журналу.

ЗЕЛЕНІ КАРПАТИ

Я їду в Карпати, зелені Карпати
Рухом торжуватися їм.
Там молоді роки і друзів багато,
Там дихаю свіжою гір...

Павло ДОСЛАЧ

У 2011 році студентам Інституту природничо-географічної освіти та екології НПУ імені М. П. Драгоманова випала надзвичайна нагода проходити літню навчальну практику на базі Національного природного парку «Синевір» — природоохоронної науково-дослідної установи, яка займається не лише охороною та збереженням, а й відтворенням унікального куточка Карпат. Неймовірні враження переполюють того, хто мав можливість відвідати цей мальовничий край, поблизати стежками, вдихнути на повні груди чисте гірське повітря й скуштувати цілющої джерельної водиці. Під керівництвом викладачів студентам вдалося не лише ознайомитися із науково-дослідною роботою

даної установи, а й спостерігати за фауністично-флористичним біорізноманіттям, вивчати певні ділянки та межі витривалості видів.

Територія НПП «Синевір» належить до Горганського високогір'я і знаходиться в північно-східній частині Міжгірського району Закарпатської області. Загальна площа території становить близько 40496 га та поділена на 7 розділів. За структурою парк поділяється на 4 зони: заповідну, регульовану рекреації, стаціонарної рекреації та господарську. Цінним скарбом «Синевіру» можна назвати незаймані 200-літні праліси (близько 6 тис. га). Виконуються охорона, літопис природи та науково-дослідна робота, просвітницька діяльність серед школярів і молоді.

Працівники провели акцію «Чиста річка», у ході якої школярі та студенти розчищали береги річки Тересні від сміття, яке несвідомі громадяни бездумно викидають у водну артерію парку. Драгоманівці також не залишились байдужими до цієї справи, адже прикро та боляче дивитися на те, як суцільне знищує ті безцінні скарби, що подарувала матінка-природа. Крім того,

не слід забувати про хвороботворну мікрофлору, що розвивається в спекотну пору на фоні руйнації, після весняних повеней.

Велику увагу установа приділяє справі відновлення природних екосистем. Щорічно тут проводиться посадка лісових культур (ялини звичайної, ялиці білої, клена-явора, бука лісового). 2011 рік не став винятком: працівники парку висадили понад 215 тис. дерев на площі 55,62 га. На території парку також закладено понад 20 майданчиків для спостереження за процесами, що відбуваються в біотичному й абіотичному середовищі.

Тут зустрічається 1726 видів рослин, з них 890 судинних, з яких 53 занесені до Червоної книги України (родіола розжева, лілія лісова, дзвоник карпатський, тирлич безлистий, тис ягідний, підсніжник білосніжний). Фауна представлена 543 видами: 170 хребетних і 373 безхребетних. Із червонокнижних тут мешкає 43 види, серед них: мінога уторська, лосось дунайський, широкопаллий рак, тритон гірський, тхір лісовий, лелека чорний, ведмідь бурий...

На очі юним дослідникам по-

трапили також саламандра плямиста та синій слизень, що є дуже рідкісним явищем.

Багато наших досліджень були зосереджені також на озері загатного походження Синевір, що по праву величається одним з природних чудес України. Воно розкинулось між горами, серед смереково-ялинового лісу на висоті 989 м над рівнем моря. Площа озера становить 7 га, глибина — 16—17 м. Живиться озеро поверхневими і атмосферними водами. Вдоль берегової лінії у 4 точках (на озері та впадаючих у нього

струмках) ми визначали температуру води, кислотність води та ґрунту, солоність, а також електропровідність. В результаті дослідження водойми та берегової лінії встановили, що вода в озері є слабомінералізованою, чистою, прозорою. Фауна представлена мікроскопічними ракоподібними (бокоплави, мокриці), берети кишать пугловками жаби прудкої та озерної. У прохолодній воді зі сталою температурою ($t_1 = 21,8^\circ\text{C}$, $t_2 = 18,1^\circ\text{C}$, $t_3 = 13,6^\circ\text{C}$, $t_4 = 19,1^\circ\text{C}$) водяться декілька популяцій форелі річної, райдужної та струмкової. Знайдені рештки жаб, широколопатої рака. Наявність цих видів свідчить про високий рівень показників якості води, умов існування. Описана також флора прибережної зони та визначена за допомогою приладів вологість деревини.

Також цікавими куточками для природознавця є болота. Слухання є найбільшим сфагновим болотом у Горганах. Воно займає площу близько 1760 га і знаходиться на висоті 608 м над рівнем моря. Замшатка — також особливе сфагнове оліготрофне болото сферичної опуклої форми, над ним широким шаром близько 40 см лежать сфагнові, рідше зелені мохи.

Не менш захоплюючими були підйоми на Червону гору й Стримбу, де можна було почастуватись справжньою гірською чорницею, помилуватись безкраїми просторами та відчутти себе володарем світу.

Повертались всі додому, переповнені емоціями, з новим досвідом, знаннями та ідеями, як врятувати світ.

*Вікторія БЕРЕЗОВСЬКА,
студентка Інституту природничо-
географічної освіти та екології
НПУ ім. М. П. Драгоманова*

Колесник ВАР «Інтурист-Кіровоград» розробив більше 50 екскурсійних маршрутів унікальними місцями Кіровоградської області.

До проведення екскурсійної роботи залучені консультанти шести науково-дослідних інститутів АР Крим.

Проект діє з черня 2011 року. У ньому взяли участь НВК «Кіровоградський колегіум», школи №№ 16, 15, 18, 25, 34, кооперативний технікум м. Кіровограда, Національний центр аерокосмічної освіти молоді України ім. О. Макарова (м. Дніпропетровськ), Європейський лицей (м. Київ).

Дітям цікаво все, особливо унікальні явища та факти, які важко пояснити. Учні НВК «Кіровоградський колегіум» разом зі спеціалістами геолого-розвідальної експедиції «Кіровоград-геологія» та обласного відділу культури детально дослідили унікальну місцину нашої області — мегаліти у Компаніївському районі: встановили їхнє знаходження та нанесли на карту, виміряли та пронумерували, сфотографували та зарисували, зібрали підніжний матеріал, висунули свої версії. Результати досліджень представили місцевим ЗМІ та телеканалу «І+1».

Невичерпний інтерес та безкінечні запитання викликають у дітей «зіркові рани» часів «ядерної зими» — найстрашнішої екологічної космічної катастрофи, що нам відома. Одна з таких «ран» — заказник «Монастирище» в Устинівському районі. Досліджуючи культову гору, учні виявили наскальні розписи. На правому плечі антропоморфної скульптури Породілля є зображення дитини. А ретельний огляд скелі дозволив виявити гігантську антропоморфну змію, що згорнулася із

чітко промальованими «рисами обличчя».

У південно-східній частині заказника команда дітей виявила мегаліт серцеподібної форми: кам'яне серце приблизно 3,5 на 5 метрів, вставлене в опрацю з 6 дбайливо оброблених прямокутних каменів, симетрично вставлених у коло, в центр якого спроектовано вістря «серця». На поверхні мегаліта — овальна виїмка з канавкою для стоку. Поблизу зібраний підніжний матеріал: ймовірно, знаряддя праці з кременю та кварцу, а також глиняне прясельце.

Якщо врахувати, що в басейні річки Інгула є не одна «зіркова рана» і вони становлять інтерес у першу чергу геологічний, то стає зрозуміло, що в юних слідопитів непочатий край роботи, а значить, маса захоплюючих відкриттів!

*Ніна БАБАНСЬКА,
Аліса ТАРАСОВА, 8 клас,
ЗОШ № 18*

ЖИТТЯ ЛІСУ ТА ДОЛІ ЛЮДЕЙ

Мої дідусь та бабуся проживають у селі Подорожньому. Я з батьками проживаю у невеликому місті. Майже щосуботи ми з батьками приїжджаємо в село, а на канікулах — я завжди там. Гарно в селі! Весь двір у дідуса встелений зеленим килимом споришу, і всюди квіти. Квіти є різні, але найбільше нагідок — бабуся їх дуже любить. Та головне те, що поряд із їхньою садибою починається ліс. Тут і працює мій дідусь — він лісник.

Дуже багато роботи в мого дідуса. Він працює і дома, і на роботі. Де в нього стільки сили? Я від нього в захваті. Мабуть, він сили бере від природи. Дідусь говорить, що не можна жити на землі і не любити її. Він годинами ходить по лісі, оглядає дерева, робить якісь помітки, потім сідає на пенюку і слухає пісню лісу, яка лунає як одна мелодія, то спів птахів, сюрчання коників у траві, легкий подих вітру, дзижчання комах. Мабуть,

ця любов до природи і робить дідуса сильнішим, терплячим, відновлює його душу. Мабуть, тому в його серці завжди залишається місце для доброти, людяності, але він сам вчиться цьому у природи, частинкою якої по всяк час себе відчуває. Увечері дідусь повертається з роботи. Він завжди приносить мені окраєць хліба або булочки. Це — найсмачніший хліб, який я їв колись у житті! Дідусь говорить, що його передав мені заєць за те, що я добре навчаюсь і в мене гарна поведінка. Цікаво, звідки заєць про це знає? Мені так хотілося зустрітись з тим зайцем, що я попросився у дідуса взяти мене на роботу. Але того разу зустріч із зайцем не відбулася, бо ми з дідусем поїхали в «защитку». Для мене це було не менш цікаво, бо я не знав, що це таке, і мені дуже хотілося подивитися. Тепер я знаю, що таке «защитка» — це в народі так називається поле, яке з усіх сторін захищене лісом та іншими насадженнями від вітрів та снігу. На цьому полі висівають насіння, з якого потім до дворічного віку ростуть дерева. Потім їх висаджують у лісосмугах, оновлюють лісові насадження. Дідусь говорить, що тут «ясельни» для маленьких насаджень. Тому тут маленькі сходи дуже добре доглядають. Щоб вони набралися сили, мали гарний корінь, міцне стебло. Я теж брав участь у висадці насіння сосни. Я навіть паличку там поставив, намітив свою роботу. Наступної весни ми з дідусем туди знову поїдемо. Думаю, що на тому місці вже будуть маленькі саджанці сосни.

Поверталися ми додому увечері. Я був стомлений, але дуже щасливий. Коли я ліг спати, я думав, як пройшов мій день. Цікаво, чому я не відчував втоми, коли я був там на природі. Я ні про що не думав, все, що мене оточувало вдень, відволікало мене від інших думок. Мабуть, так і мій дідусь, ось чому в нього стільки сили. Він бере її від спілкування з природою.

Антон ВЕХОВ, 8 років

Увага, конкурс!

Редакційна колегія журналу «Паросток» оголошує конкурс на кращий матеріал, надрукований у виданні протягом 2012 року. Матеріали повинні поєднувати принципи науковості та доступності, бути цікавими для читачів, гуманістично спрямованими; враховувати специфіку журналу (біологія, екологія, валеологія).

Тексти можна подавати у вигляді статей, оповідань, поезій, казок, малюнків, фоторозповідей тощо.

До участі у конкурсі запрошуємо

як юних авторів, так і дорослих — вчителів, керівників гуртків, науковців, батьків, а також журналістів та письменників.

Окремо буде відзначено найбільш активних дописувачів.

Наприкінці 2012 року будуть підведені підсумки, визначені та відзначені переможці.

Поздоровляємо наших читачів та авторів з Новим 2012 роком, бажаємо здоров'я, успіхів у навчанні та праці, творчих здобутків.

Редколегія

Олександр
БАЙДАШНИКОВ,
Зоя БЕРЕСТ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЧИЙ ПАРК ГОЛОСІЇВСЬКИЙ

Екологічна стежка
«Дідорівка»

Точка 6. «Гниле озеро» Комахи — мешканці берегів

З прибережними біотопами пов'язані хижі жуки — коротконадкрилі та туруни. Це хижі жуки. Коротконадкрилі жуки — стафіліни не зовсім схожі на жуків: їхнє тіло витягнуте, а надкрила ледь прикривають частину черевця. Жуки швидко бігають і з'являються там, де можуть вполювати якусь здобич. Наприклад, в шляпкових грибах вони полюють на личинок грибних комариків. Часті гості стафіліни й у грибах-трутовиках, які ростуть на деревах. Тут вони поїдають личинок багатьох жуків, двокрилих тощо. В річкових наносах та на берегах озер і ставків коротконадкрилі

жуки нападають на різних безхребетних тварин, в тому числі на комах. Біля води, zazначай, літає багато кровосисних комарів. Вони не тільки спричиняють дискомфорт для відпочиваючих, але й переносять збудників небезпечних хвороб, наприклад, малярії. Комарі відкладають яйця у воду. Самка може відкласти яйця, лише напившись крові людини чи тварини. Личинки комарів живуть у озерах, ставках, калюжах, навіть у дуплах дерев, заповнених водою. У ставках водоймах личинок комарів охоче поїдають різні водні мешканці: риби, тритони, водяні жуки, клопи тощо. У водоймах, які з'являються після дощу і лишаються на невеликий проміжок часу, на личинок комарів мало хто полює, тому комарі виплоджуються тут у великій кількості.

Метелик червонець непарний

На вологій луці можна побачити гарного невеликого метелика-синявця — червонця непарного. Він тяжіє саме до зволжених місць, бо його гусениці розвиваються на щавлі водяному. У нас цей вид поки що почувається непогано, а в Європі зникає, тому що там мало лишилося незайманих вологих лук. Але ми також маємо його охороняти, бо маємо усвідомити, що Земля — це наш великий спільний дім.

Тяжка хвороба з водойми

У стоячих водоймах, особливо заболочених, можна підхопити дуже важку, часто смертельну хворобу — лептоспіроз. У воді, як і у ґрунті, збудник захворювання довго зберігає життєздатність. Він може потрапляти в організм через шлунково-кишковий тракт і через пошко-

джені слизові оболонки чи шкіру при купанні та ходінні по заболоченій місцевості. Хворіють собаки, кішки, корови, коні, свині, вівці, кури, а з диких тварин — лисиці, вовки та інші тварини. Може захворіти й людина. Особливо часто хворіють собаки, які можуть заразитись поїдаючи корм, забруднений сечею, що виділяють хворі на лептоспіроз тварини, а також носії цієї хвороби, особливо гризуни, що поїдають щурів, мишей, інших гризунів-носіїв. Ось чому треба уважно стежити під час прогулянок за своїми домашніми улюбленими, а купатися краще у проточних водоймах. Якщо ж ходите по болотистій місцевості, то одягайте чоботи. При перших підозрілих ознаках хвороби — високої температурі, болю в м'я-

зах ніг, жовтусі, затримці виділення сечі, як у людини, так і у тварини, треба звернутись до лікаря. Лікування цієї небезпечної хвороби ефективне тільки у перші 3—5 днів.

Точка 7. «Дамба з видом на Свято-Покровську Голосіївську пустинь» Водомірки

На поверхні води ковзають знайомі всім клопи-водомірки. Вони весь час перебувають у пошуках їжі. Чи вітром кине на поверхню води якусь дрібну комашку, або впаде листок із дерева — водомірки відразу ж прибіжать до нього — обдивитись, чи немає якоїсь позиви. Ці напівтвердокрилі полюють і на кровосисних комарів. Їх здобичку здебільшого стають лялечки комарів,

що ніби коми-пуголовки плавають поблизу поверхні. Піднімається така кома до поверхні, щоб поповнити запас повітря, а на неї кидається зголодніла водомірка й передніми ногами вихопує з води.

Як водомірки можуть бігати по воді? По-перше, вони дуже легкі, а по-друге, у них на кінчику лапки є спеціальні волоски, які підштовхують воду. Завдяки їм водомірка бігає по поверхневій плівці води, наче ковзаняр по поверхні льоду.

Янтарки

Там, де є надлишок вологи, формується специфічна фауна. Одними з гігрофільних тварин — ті, які люблять підвищену вологість — є молюски, особливо слимаки, що не мають зовнішньої черепашки. Але й інші наземні молюски полюбують дещо підвищену вологість. На рослинах біля водойм часто можна побачити равликів зі світло-коричневою, майже прозорою неміцною черепашкою — це янтарки. Черепашка у янтарок не може протистояти втраті води, тому й живуть ці молюски там, де є надлишок вологи. Вони живляться пліснявою, що розвивається на відмерлих частинах рослин, у незначній мірі споживають і зелене листя.

Точка 8. «Спортивне озеро» Мешканці озера

У озері водиться велика кількість безхребетних тварин. Це, насамперед, личинки бабок, одноденок, водяні жуки та напівтвердокрили. Личинки одноденок та личинки бабок, на відміну від дорослих комах, є суто водяними мешканцями. Переходячи з личинки в імаго, вони щоразу відтворюють нам картину з далекого минулого, коли перші комахи виходили на суходіл.

Для одноденок характерним є поступовий метаморфоз. Їхні личинки мають гризучий ротовий апарат та, як правило, трахейні зябра на черевці. Метаморфоз (перетворення) одноденок характеризується унікальною серед сучасних комах ознакою. У личинок відбувається поступовий звичайний розвиток, який супроводжується розвитком крил у вигляді зовнішніх зачатків. Коли розвиток завершено, вони спливають до поверхні води або забираються на виступаючі з води предмети, після чого крилата особина звільняється від личинкової шкірки. Ця крилата особина здатна до польоту, але це тільки субімаго. Дійсно дорослою вона стане тоді, коли перелинне ще раз. Якщо

у водоймі багато одноденок, під час масового виходу дорослих комах можна спостерігати унікальне явище: роїння цілих хмар цих комах. Доросла одноденка має дуже коротке життя — від кількох годин до кількох днів, максимум до 2—3 тижнів, вона не живиться, п'є тільки воду. Тому й назвали цю комашку одноденкою. Але личинкова стадія триває доволі довго — від 1,5 місяця до 1—3 років. Одноденки відіграють виключно важливу роль у живленні багатьох видів риб.

На дні серед опалого листя неважно повзе водяний скорпіон. Коли він зупиняється, то відрізати його плескати тіло від листка дуже важко. Але «листочок» має шість ніг. Передні — схожі на ноги скорпіона. Тому і одержала комаха таку загрозливу назву. На стеблинці водної рослини замерла близька родичка водяного скорпіона — така ж хижка ранатра. Якщо тіло у водяного скорпіона плескати і нагадує листок, що впав у воду, то у ранатри воно схоже на паличку. Здобич ранатра і скорпіон хапають та затискають своїми видозміненими передніми ногами.

Підводний супершвидкий човен, що виблискує металевим корпусом — це клоп-хребтоплав. Не для нього сидіти у засідці і чекати на здобич. Швидкість, швидкість і карколомні трюки! Він дуже спритний і уловистий хижак. Своїм хоботком-стилетом клоп може вжалити, як оса. Металевий полиск надають йому пухирці повітря, що їх він бере із собою у плавання, аби дихати під водою.

Серед водної рослинності тримається клоп-плавт, що має плескати тіло. На мілководді можна побачити ще одних водних клопів —

сигарок, вони своїм витягнутим тілом дійсно нагадують сигару. Ці клопики або сидять на дні водойми, ухопившись кітниками середніх ніг за якусь грудочку чи рослинку, а задні ноги розставивши в сторону, або ж копирсаються у мулі своїми передніми ногами-лопаточками, сподіваючись знайти їстівну часточку. Відносяться сигарки до кориксид і є бажаною їжею для багатьох риб.

Водяні клопи знищують досить велику кількість личинок і лялечок кровосисних комарів. Але особливо цінним є те, що вони полюють на них навіть у несталих водоймах, які або перемерзають узимку, або пересихають улітку.

Як водяні клопи дістаються водойми? Більшість з них добре літають, адже мають розвинуті крила. Верхні крила у них жорсткі, хоча й не такі хітинізовані як у жуків, з менш жорсткою ділянкою біля вершини. Тому назву клопи одержали «напівтвердокрили». А нижні крила у них легкі, майже прозорі. Клопи розправляють їх і мандрують повітрям, іноді на великі відстані.

У озері плавають і водяні жуки. Причому вони дуже різні. Часто можна спостерігати «мерехтіння» води — це зграйка жуків-вертячок. Вони тут знайшли якусь поживу й крутяться, аби підібрати якусь дрібну тваринку й попоїсти. У цих жуків дуже цікава будова очей, поділених на дві половинки — їхня верхня половина пристосована до того, щоб дивитися над водою, а нижня — під водою. В товщі води плаває жук-плавунець. Це знаний хижак. Там, де великих жуків-плавунців багато, вони можуть знищити більшість риб'ячих мальків. Жук-плавунець веслує одразу обо-

ма задніми плавальними ногами-вєслами — широкими, вкритими рядами волосків. Крім того, тазики його задніх ніг із широкими плашками, які прикривають стегно і основу черевця. Під цими покриттями він тримає запас повітря, а коли воно закінчується, піднімається на поверхню і знову його поповнює. У плавунця хитра личинка, вона теж не проти поласувати мальками риб.

Точка 9

У дубово-грабових барвінкових лісах, на лісових доріжках, на ґрунті, в лісовій підстилці, часто можна побачити жуків, що швидко бігають. Це журуни. Більшість із них — дуже корисні комахи, які охороняють наші ліси, городи, сади від цілої армії шкідників. Вони різні за розміром, тому і здобич їх дуже відрізняється. Великі журуни — карабуси та калозони — знищують різні види гусениць, не гребують і волохатими, від яких відвертаються більшість птахів. Середнього розміру журуни поїдають шкідників меншого розміру, а маленький журуничок-бембідіон залюбки з'їсть попелицю та іншу дрібноту.

На стовбурах дерев улітку після дощу можна побачити равликів із вузькою та довгою черепашкою. Це представники наземних молюсків-клаузілід, які через будову черепашки можуть жити лише на вертикальних поверхнях. Стовбури дерев (як ті, що впали, так і деревостан) є необхідною умовою їх існування. Тому прибирання повалених дерев негативно впливає на чисельність цих видів. Інші наземні молюски, що віддають перевагу горизонтальним поверхням або індивідуальній до цього фактору, мешка-

ють в широкому діапазоні місць. Крім того, наземні молюски потребують відносно стабільного в період вегетації мікроклімату, який і підтримується під пологом лісу. Всі наземні молюски, завдяки своїй малій рухливості (як сезонній, так і добовій), ніколи не мігрують на значні відстані, як, наприклад, птахи чи комахи. Тому їх популяції, якщо зникають в якомусь місці, то остаточно й необоротно.

Серед наземних молюсків вирізняється своєю будовою група, що має назву «слимаки». Ці молюски не мають наріжної черепашки, тож тільки слиз захищає їх від висихання, перегріву, ворогів, допомагає пересуватись — згадайте блискучі доріжки на поверхні, по якій проліз слимак. Пошкодження слимаками дуже характерні. У грибах вони вигризають отвори неправильної форми — різної форми та розмірів каверни, що розширюються всередину. Але живляться вони не тільки рослинною їжею: навіть сітчастий слимак поїдає попелиць та інших дрібних комах.

Там, де є старі дерева, можна зустріти крупного жука з довгими вусами. Це вусач-шкіряник. Личинки його розвиваються в деревині хвойних та листяних порід.

У в'язовому лісі та на галявинах із квітучим різнотрав'ям літає гарний метелик хвостюшок в'язовий, або W-біле.

У дуплах грабів часто застоюється вода. Тут виникають міні-водойми, які заселяють різні водні безхребетні, насамперед комахи.

Луки та лісові галявини

На луках та лісових галявинах розвиваються прямокрилі: саранові справжні, коники, цїркуни, а та-

кож цикадки, які є представниками рівнокрилих комах. Над травостоем літають бабки. Це здебільшого представники родин коромисла (Aeschnidae), зокрема коромисло зелене та справжні бабки — бабка звичайна та ін. На стеблах трав можна побачити степовий вид молюска — цепеню *Cerata vindobonensis*. Його поява у Парку пояснюється наявністю безлісного простору, що утворився при вирубці лісу.

Зустрічаються на галявинах та луках сентомофаги попелиць — жуки-сонечка, золотоочки, мухи дзюрчалки та тахіни. На рослинах з колоніями попелиць можна спостерігати за їздцями-афідідами. Висока чисельність інших їздців.

На території НПП «Голосіївський» відмічено 30 видів денних метеликів, стан популяцій яких вказує на стан біотопів. На заповідних ділянках парку та в зоні обмеженої рекреації їх видовий склад та чисельність значно вища, ніж в місцях, які мають велику кількість відвідувачів.

Найбільше тут дрібних блакитнокрилих синявців та червонокрилих дукачків. Повсюдно в Україні зустрічається синявець ікар та дукачик грінець. Часті гості на галявині очіаки квітковий, Арканія та волове око. Ці метелики літають на узліссях, лісових галявинах і вирубах, луках, узбіччях доріг, у парках і садах. На відкритих схилах та лісових галявинах можна побачити метеликів-головчаків, що мають потовщену голову та спинку. Кормові рослини їхніх гусениць — злаки. Типовий лісовий вид, який зустрічається як під пологом лісу, так і на галявинах та просіках, — це егерія (*Panarge aegeria* (Linnaeus)).

Білі метелики — то білани. Най-

частіше ви зможете побачити білану бруквяного, літає метелик на узліссях, лісових галявинах і вирубах, луках, узбіччях доріг, у парках і садах. Гусениці його шкодять на городах, об'їдаючи листя капусти та інших хрестоцвітних. Весною однією з перших з'являється лимонниця жостерова. Цей гарний метелик, що дійсно нагадує лимон, зимує в щілинах кори, на горищах тощо. І як тільки пригріє весняне сонечко, він вилітає зі своєї схованки. Гусениці лимонниці вигодовуються на крушині, жостерах, терні. Вона також відноситься до біланів. З цієї ж родини зоряниця Аврора, яка має гарні червонуваті плями на крилах.

На всіх ділянках в НПП «Голосіївський» можна зустріти представників родини Німфаліди — кропив'янку, адмірала, сонцевика будякового, павичеве око денне, шербаку С-біле та сонцевичка змінного.

Верх крил коричнево-оранжевих кольорів із чорними плямами мають рябці та підрябники. У рябців чорний візерунок дещо нагадує шахову дошку. На галявинах листяних лісів часто літає рябець великий — матурна (гусениці на осині, подорожнику, вербі козячий тощо). Зі споду крил у деяких підрябників є «дзеркальця». Майже

скрізь літає підсрібник Латонія, «дзеркальця» його крил особливо великі. Також звичайним на квітучій рослинності є підсрібник Аглая (*Argynnis aglaja* (L.) (*Argynnis*)), кормові рослини якого (фіалки, ракові шийки) також витоптуються у місцях з великою кількістю відвідувачів. Верхні крила перлівців майже з аналогічним візерунком, а на нижніх на світлішому тлі складний візерунок ліній, плям і крапок. У нас часто зустрічається перлівець селена. Підсрібники та перлівці мають гусениць здебільшого на фіалках, що, на жаль, витоптуються та вириваються у парку, тому метеликів стає все менше.

Коник-стрибунці

З-під ніг вистрибують і розлітаються різноколіорові коники та коники. Коники і коники є основою харчування багатьох тварин. В місцях, де лежали на траві, бігали та розводили вогнища численні відпочиваючі, траву прим'ято й витоптано, і тут коників та коників значно менше, ніж на ділянках із неущкодженним травостоєм.

У коників стрибальні ноги. Вони мають видовжені та потовщені стегна і довгі гомілки. Задніми ногами коник відштовхується, а тоді плигає. Якщо коник невдало плигне, він може впасти у воду, де на нього чекають, щоб з'їсти, і риба, і хижі комахи. Гомілками передніх ніг коник слухає, ба навіть чує!

Жуки-вусачі

На суцвіттях зонтичних часто сидять жуки зі струнким витягнутим тілом та довгими гарними вусами. Це жуки-вусачі. На квітках вони лають нектаром. Їхні довгі вуса у спокої (щоб не ушкодити!) можуть

відгинатися назад та вклатися по верх тіла жука. Личинки жуків-вусачів розвиваються під корою та в деревині, деякі у ґрунті чи у стеблах трав'янистих рослин. Ми можемо побачити вусача чотирьох-п'ятих, який має на жовтих надкрилах чотири темні плями, з яких передні менші за задні. Його личинки розвиваються у загниваючих хвойних деревах та пенях.

Джмелі сім'ї

Джмелі, яких ви бачите на квітках, відносяться до гуртосімейних диких бджолиних. Їхні сім'ї нараховують до кількох сотень особин, але існують тільки протягом одного сезону. Наприкінці літа в гнізді з'являються самці та молоді самки, які паруються. Самці вмирають, а запліднені самки зимують. Ранньою весною самка відшукує місце для гнізда. Пніздяться джмелі під землею (в нірках мишей, кротів тощо), на землі (в заглибинах під мохом, сухою травою, листям), над землею (у стінах будівель, старих гніздах птахів, білок тощо). Причому кожен вид джмелів обирає своє специфічне місце для гніздування.

У гнізді самка будує з воску вивідкову комірчу, носить туди пилок, зволожений нектаром, відкладає кілька яєць і закриває її. Коли в комірці з'являються личинки, вони спершу живляться запасом корму, а потім самка прогризає отвір і годує їх. Після годівлі вона щоразу закриває отвір воском. З цих личинок розвиваються «робітники» — незапліднені самки. Саме їх протягом усього вегетаційного сезону ви можете зустріти на квітках дикоростучих і культурних рослин, а самка після появи перших робітниць більше не вилітає з гнізда, а тільки відкладає яйця. З настанням холодів стара самка, робітниця та самці гинуть.

Джмелі — одні з найцінніших комах-запилювачів, і заслуговують вони всебічної охорони. Кілька їх видів занесено до Червоної книги України. Ніколи не руйнуйте гнізда джмелів, пам'ятайте, що вони — наші помічники!

Основною проблемою збереження різноманіття фауни безхребетних НПП «Голосіївський» є велике рекреаційне навантаження, яке стає з кожним роком дедалі вагомим. Негативно впливає на фауну, особливо на фауну комах, збіднення видового складу квітучих рослин, на яких додатково живляться ентомофаги: жуки-сонечка, золотоочки, мухи-дзюрчалки, їдці, збирають нектар диких бджолиних. Особливо це стосується більшості території Голосіївського лісу, де під покривом дубово-грабових та грабово-соснових лісів, крім ранньовесняного періоду, є дуже мало квітучих рослин. Квітучу рослинність на галявинах тут витоптано або пошкоджено. Зривання ранньовесняних квітучих рослин, крім того, негативно впли-

ває на комах, які розвиваються на них.

Точка 10

1. Що ми побачили на стежці?
Ми познайомилися з безхребетними тваринами: наземними молосками із зовнішньою черепашкою й тими, що її не мають, комахами, серед яких є корисні для людини — запилювачі рослин, ентомофаги, та шкідливі — кровосисні комарі, деякі гусениці, які шкодять лісовому господарству, личинки жуків-хрущів тощо. Познайомилися й із водяними та напівводними комахами. Ми побачили гарних метеликів, які є окрасою Голосіївського лісу.

2. Чого нас навчила стежка?

Стежка навчила нас правилам поведінки у лісі. Навчила не ображати великих і маленьких тварин, прислухатися до голосів природи.

Точка 11. «Дорога в Храм Божий»

Точка 12. Кінцева

Ви познайомилися з безхребетними тваринами, які можуть зустрітися на екологічних стежках «Дідорівка» та «Голосіївські схили біля Дідорівських схилів». Завітайте до нас, у Національний природничий парк «Голосіївський».

Тел./факс: 224-50-68

E-mail: golospark@ukr.net

Почтова адреса:

Національний природничий парк
«Голосіївський»
вул. Урицького, 35, корп. 1,
м. Київ, 03035

ФОТО ОЛЕКСАНДР БАЙДАШНИКОВ

Тополя відносяться до родини вербових. Понад 110 видів цих дерев відомо вченим, лише 11 видів тополі росте в Україні. Популярні: тополя лавролиста і тополя бальзамічна, тополя Болле і тополя пустельна — туранга.

В Китаї, Монголії зростають тополя Сімона та тополя запашна. Майже по всій Європі розселилася тополя дельтовидна, а тополя біла найпоширеніша.

У культурі тополя відома і в Європі, і в Азії. Вирощують її скрізь, створюють гібриди, пристосовуючи до різних умов проростання.

Наприклад, в Італії вчені-селекціонери вивели віростійку тополя, призначену для долини річки По. Тут безперервно віють вітри, не дуже гнучкі тополі часто ламалися. В Україні відома тополя біла українська, виведена від тополі Болле та тополі білої; велична тополя Яблокова, її ще називають осикою пірамідальною.

Найбільш поширена в Україні тополя чорна (осокір), тополя біла, тополя пірамідальна. По Україні культивують тополя пірамідальну. Дерево дводомне, здебільшого поширені чоловічі особини тополі пірамідальної, а з маточковими квітками трапляються дуже рідко. Певний час вважали, що в Україні відсутні жіночі особини, проте такі дерева були знайдені в Одесі і Києві.

Починає цвісти тополя напро-

весні. На початку червня коробочки плодів тріскають і насіння розлітається урізнобіч. Понад 30 мільйонів насіння дає одна тополя — це рекорд серед дерев. Снують у повітрі пухинки, збиваються пухнастими купками по узбіччях доріг, притрушують тротуари. Тижнями кружляє пухнаста метелиця, яка захаращує вентиляційні канали, призводить до алергічного захворювання. Тому люди, які не знають чудових властивостей тополі, недолюблюють її. Але ж проблема пуху розв'язується. Якщо відібрати для насадження в основному дерева чоловічої статі, то від пуху можна врятуватись. Тепер тополя розмножують живцями, активно розмножується тополя й кореневищними паростками, ці паростки такі дужі, що дерева мають гілки міцніші і більші за висотою. А що робити з дорослими жіночими деревами, які «сіють» пух? Вчені-ботаніки рекомендують такий вихід. Квітнуть тополі вперше у 10—12 років. А якщо старі дерева омолодити? Обрізати напровесні старе гілля — і час появи пуху значно віддалиться. На молоді стовбури жіночих рослин прищепити живці з чоловічих особин.

Головна цінність тополі — деревина. Деревина тополі — добрий будівельний матеріал. Вирішальне значення у використанні тополі відіграє швидкорослість, адже через 5—7 років після висаджування це

вже доросле дерево. У зв'язку з енергетичною кризою рано чи пізно потрібні будуть заміниники нафти, ось тут може у пригоді стати тополя. Після хімічної переробки деревини тополі одержуємо рідке паливо — спирт, який підходить для двигунів внутрішнього згорання. А листки тополі? Це скарб корисних речовин. Завдяки дубильним властивостям, цією рослиною цікавиться шкіряна та взуттєва промисловість. Листя використовуються як добрий корм для свійських тварин.

Тополя — це дерево, яке природа найсильніше захистила від зрадливості долі. Вона найстійкіша проти диму, пилу, газів. Відомо про тополя, яка страждала від кіптяви, п'ять разів за літо скидала листя. І не загинула, листя відросло знову і знову. Листя тополі активно вбирає випари сірки, фенолу, оксиду вуглецю, а потім переробляє їх.

Тополя — це чудовий постачальник кисню. За даними досліджень відомо, що вона виділяє в повітря кисню у 2 рази більше, ніж дуб, і у 3 рази більше, ніж липа. І це ще не все! Тополя — це чудовий фільтр. За літо вона затримує понад 30 кг пилу і сажі. Тополі, посаджені навколо будівель, виконують роль громовідводів.

Тож не ламайте тополя...

(Далі буде.)

Євгенія БОЙКО, НЕНЦІ

Не ламай тополя...

*Цвіли довкруг
чудеса ботаніки...*

В. МАЯКОВСЬКИЙ

МАЛЮНОК ЄВГЕН ШЕПЕЛИ

ЗЕЛЕНА КОНДИТЕРСЬКА

На тропічних островах Океанії, а також на обернених до них прибережних областях Азії та Африки досить широко відомі вічнозелені рослини заввишки 17–18 метрів — це хлібні дерева (*Artocarpus altilis*).

У нас в Україні хліб — це величезна праця багатьох людей, а в тропічних країнах майже готовий хліб росте на деревах.

Що це за дерева? Хлібне дерево має висоту 20–26 метрів, зовні нагадує звичайний дуб. Кора сіра, гладенька.

Листя у хлібного дерева дуже різноманітне — на одному дереві можуть зустрічатися і цілісні, і перисторозсічені з різним ступенем опущування.

Квітки зеленуваті і непримітні: чоловічі зібрані в подовжених суцвіттах; жіночі — у великих суцвіттах у формі булави. Плоди утворюються поодинокі або великими сукупностями на вершинах гілок. Молоді плоди зеленого кольору, а стиглі — жовтого, або жовто-коричневого.

Вага плоду — 3–4 кг, а деякі досягають і 20 кг.

Плоди мають у своєму складі жири, білки, вуглеводи і багато вітамінів. «Хлібні» плоди в тропічних країнах використовують у їжу. Ці дерева вирощують на великих плантаціях.

Збирають урожай таким способом: навколо стовбура викопують яму, обкладають її листям банана і палками туди збивають плоди. Потім плоди протикають, чистять, додають воду, кокосове молоко, і тісто готове. Закривають масу листям банана, і так воно зберігається довгий час (більше року). Мешканці Полі-

незії винайшли більш прогресивний спосіб зберігання плодів хлібного дерева. Їх чистять, розрізають, потім щільно завертають в листя банана і заривають у землю. Плоди переброджують, перетворюючись на тістоподібну масу, але не гниють, залишаючись їстівними впродовж декількох років. Цю масу потім заворачують у листя банана і смажать на кокосовій олії.

На островах Океанії хлібне дерево — важливе джерело харчування. М'якоть плодів печуть, смажать, варять, зацукровують, роблять тісто, використовують в якості овочів та фруктів. З напівстиглих плодів готують різні напої, а зі стиглих — печуть пудинги і бісквіти. На смак смажені плоди нагадують картоплю. Плоди мають 4,5% білків, 76,5% вуглеводів, 80% крохмалю, 14% цукру, 0,8% жирів. З лубу хлібного дерева роблять тканини, деревина йде на будівлі; кора — на виготовлення фарби; молочний сік в суміші з кокосовим маслом дає клей; велике шкірясте листя використовують як папір, тарілки.

Хлібне дерево відіграє велику роль у харчуванні населення тропічних широт, особливо ж островів, загублених у неосяжних просторах океану.

Ана ЗЕНЮК, НЕНЦ

ЖИМОЛОСТЬ — ОДИН З ЕЛЕМЕНТІВ ЛАНДШАФТНОГО ДИЗАЙНУ

Живі рослини і квіти — не лише один із шедеврів природи, але й прекрасний спосіб пофантазувати при створенні інтер'єру. Квіти можуть вдихнути життя в будь-яку кімнату, зробити будинок яскравіше, затишніше, створити психологічний комфорт і гармонію. Оформлення будинку композиціями з живих квітів завжди підкреслять витонченість і вишуканість стилю.

Жимолость (*Lonicera*) — одна з небагатьох рослин, за допомогою якої можна створювати красиві живі інтер'єри. Свою латинську назву ця рослина отримала на честь німецького ботаніка Адама Лоніцера, який жив у XVI столітті. Зараз вона широко відома в усьому світі і налічує більше 150 видів, 30 з них — ліани, багато гібридних сортів, виведених для декору. Хотілося б приділити увагу витканим видам, що створюють живі огорожі, прикрашаючи та надаючи загадковості високим деревам та новобудовам, або ж стеляться по землі вічнозеленим килимом.

Серед ліан найбільш поширена у використанні жимолость капріфоль (*Lonicera caprifolium*), або жимолость духмяна. Це виткий кущ висотою 3—5 метрів, який рано зацвітає і надзвичайно красивий у період цвітіння. Своїм квітцям радує до трьох тижнів і квітує щороку. Рослина світлолюбива, не примхлива до умов, зростає на будь-яких ґрунтах, але найкраще — на чорноземах та сірих лісових.

Наступним популярним видом, який використовується для декору, є жимолость Гекротта (*Lonicera hecrottii*). Це ліана з яскравими трубчастими, зовні пурпуровими, всередині жовтуватими квітками. Кущ досягає 3 метрів у висоту, квітує у червні—вересні. Рослина відзначається не лише привабливими квітами в період цвітіння, але й приємним ароматом.

Жимолость татарська (*Lonicera tatarica*) — красивий кущ для створення живих парканів. Рослина не примхлива, морозо- та посухостійка, може досягати 4 метрів у висоту, квіти можуть бути білого та рожевого кольору. Кущ найбільш привабливий у травні—червні, а восени красується великою кількістю червоних плодів, які тримаються до останніх заморозків.

Не менш красивим та розкішним кущем висотою до 3 м є жимолость мааккі (*Lonicera maackii*), яка найбільше милує око квітцями та приємним запахом із червня по липень. Рослина непримхлива, характеризується високою посухо- та морозостійкістю. Може зростати на різних типах ґрунтового покриття. В період масового цвітіння кущ вкривається білим цвітом. Вид можна висаджувати в садах, біля будівель та високих парканів.

Прекрасною є в'юнка, вічнозелена рослина з красивим листям — жимолость Генрі (*Lonicera henryi*), яка може сягати 3 метрів висоти. Її вічнозелене листя на дотик гладеньке, видовжене, квіти трубчасті, темно-багряні, дрібненькі. Період цвітіння припадає на червень—липень. Вона стане чудовою окрасою садів та невисоких парканів.

Окрім в'юнких ліан роду жимолость, є цікавим та досить красивим вид — Жимолость японська (*Lonicera japonica*). Ця рослина має цікаві дрібні зелені листочки з жовтими жилками, може сягати 3 метрів довжини (1 м за рік). Зростає на ґрунтах різних типів. Квіти світло-жовтого кольору. Період цвітіння — з травня по жовтень місяць. Рослину висаджують біля парканів та використовують як зелений килим для ґрунту.

Крім видів, які можна використовувати у побуті, в якості озеленювачів є види роду, що мають їстівні плоди. Жимолость їстівна (*Lonicera caerulea*) — кущ висотою до 3 м, морозостійка, добре переносить пересадку. Плоди дозрівають рано, вони мають терпко-солодкуватий смак, і ними можна поласувати вже в червні місяці. Цей вид жимолості не є посухостійким, він краще зростає в затінках, має правильну сферичну форму. Сорти жимолості їстівної з великим успіхом у ландшафтному дизайні поєднуються з колоновидними формами ялівцю.

Жимолость стане не лише естетичною окрасою вашої оселі, але й невід'ємним елементом прекрасного, живого декору, який неодмінно дивуватиме ваших близьких та гостей.

Вікторія ЛАВРІНЕНКО

Жимолость капріфоль

Жимолость капріфоль

Жимолость Генрі

З давніх часів вважається, що лавровий вінок, яким віншували переможців, — символ слави, перемоги, величчя, але це щось недовсяжне і міфічне. Насправді лавровий вінок сплітався з гілочок рослини, яка поширена в Середземномор'ї і носить назву лавр.

Лавр благородний (*Laurus nobilis* L.) належить до родини лаврових. До цієї родини відносяться багато рослин, які мають пряні, лікарські чи декоративні властивості. Це невелике вічнозелене дерево або кущ з видовженим, шкірястим, запашиним листям. Дрібні жовті квітки, зібрані в суцвіття-зонтик, розташовані в пазухах листя. Після квітнування утворюються плоди — чорні з синім відливом, неїстівні ягоди.

Лавр цінується за сфірну олію, яку добувають з листя, плодів і квіток. У плодах і листі лавра благородного містяться дубильні речовини. Відвари лаврового листя покращують травлення, збуджують апетит, сприятливо діють на багато органів. А яка господиня обійдеться на кухні без незмінної ароматної приправи — лаврового листя?

Лавр благородний невибагливий, його легко вирощувати в кімнатних умовах. Крона рослини легко піддається формуванню, кущу можна надати форму кулі, конуса, піраміди або виростити його як деревце. У осінньо-зимовий період з добре сформованої крони можна щодня зривати декілька листочків і використовувати в домашній кулінарії.

Рослина легко пристосовується і до сонячних, і до затінених місць. Влітку її краще розмістити в саду чи на балконі. Взимку лавр

може зростати на кухні, а також у світлих прохолодних приміщеннях при температурі 3–5 °C. У кімнаті лавр зростає до 12–15 років, квітне рідко, хоча в природі росте декілька десятиріч.

Молоді рослини лавра пересаджують через рік, в старшому віці — 1 раз на 3–4 роки. Садять лавр так, щоб його верхні корінці, розташовані в кореневій шийці, були на 1,5–2 см нижче за поверхню ґрунту. При посадці стебло рослини підрізають наполовину або 2/3 первинної висоти з метою поліпшення приживаності і сильнішого купіння. Слід пам'ятати, що лавр краще зростає в невеликому посуді, тому при пересадці новий горщик має бути просторіше старого не більше ніж на 2 см.

Лавр розмножується насінням або напівздерев'янілими живцями. Але насіння швидко втрачає схожість, тому висівають його зразу після дозрівання.

За несприятливих умов зимівлі лавр може скинути все листя. У такому разі його треба поставити в найпрохолодніше місце і зверху надіти на нього ковпак з поліетиленового пакета. Періодично обприскувати, і через деякий час голі гілочки покрийться новим листям. Отже, лавр благородний — невибаглива рослина для кімнатного квітництва і нехай ця рослина-легенда, рослина-міф не лише прикрасить вашу оселю, а й принесе у ваш дім велич та визнання, якими віншують переможців.

Любов ШТУРМАК,
НЕНЦ

Дорогі друзі!

Просто про складні речі з мікробіології у доступній та дотепній формі розповідає молодий біолог Ірина ЄЖЕЛЬ. Вона навімисно не притримується суворості рими та вишуканих форм віршування, бо вважає, що такий вільний виклад більш спритний для читача. Нам буде цікава ваша думка щодо такого викладу деяких навчальних тем з біології.

Ірина ЄЖЕЛЬ

ДЕЩО ПРО МІКРООРГАНІЗМИ ТА З ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ МІКРОБІОЛОГІЇ

Для нас шановний Галілей зробив чудовий прилад — це мікроскоп. В ньому видно те, що оком не помітно. Століттячко сімнадцяте, рік вісімдесят третій — Тоді голландець Левенгук від щастя міг померти, бо він тоді у об'єктив побачив організми. Які звірятками назвав, бо ті крутились, лізли... Отак усі дізналися, що в Левенгука в роті, бо те, що бачив він, було в його зубній нальоті. Цар Петро I похвалив, прикинув перспективи... І перший мікроскоп тоді побачила Росія. Це був період відкриття мікробіологічного. Він був характеру тоді лише морфологічного. Наука захопилася лиш описом мікробів. І зовсім не цікавилась, що ті мікроби роблять. Лінней задумався про те, яка класифікація могла б систематизувати цю малу новачку. Ночей не спав, усе гадав, як всіх назвати мікробів. Нарешті в голову прийшла до нього назва роду! Він «хаосом» назвав все те, що видно в мікроскопі. «А що, — подумав, — підійде! Так хоч простіше трохи.» Але наш Тереховський зміг піти в науці далі, оскільки метод розробив він експериментальний. Довів він: дихає мікроб, а ще дізнатись може. Тому на неживий об'єкт він взагалі несхожий. Так довели: мікроб — живий, як і уся природа. І для Пастера відкриття підкралася нагода. Пастер — француз. Любив спиртне і зміг його робити. Та вчений дещо зміг також про дріжджі дослідити. Відкрив, що спирт є результат їх життєдіяльності. Та не було межею це Пастера геніальності. Щоб і пиво, і вино радувало смаком, Розгадав Пастер секрет, на той час незнаний — Спосіб виготовив Пастер обробляти напій, І безпорових мікробів в ньому убивати.

Дивовижне відкриття! Цю його новачку На честь вченого назвали пастеризація. Ще Пастер шовківникам допоміг завзято. Від мікробів цінну гусинь зміг порятувати. Проти сказу та сибірки вакцинацію створив. І, звичайно, недаремно він цю кашу заварив. Другого періоду мікробіологічного Це початок був. Звичайно, фізіологічного. Науковці — мудрі хлопці — поміняли тактику. Почали свої ідеї вводити у практику. Роберт Кох, статечний німець, працював невпинно,

Нобелівську премію недарма отримав. Збудника відкрив сибірки, а також холери, А ще туберкульозу! Ось який був вчений! Виділяти вмів культури, гарно фарбувати І в системі імєрсійній краще розглядати. І туберкульозу збудник всі вже добре знають Його паличкою Коха всюди називають. Мечников теорію сам зумів зробити: Чим же там займаються в тілі лейкоцити? Він сказав, що ці клітини збудників з'їдають, А імунітет назвав він фагоцитарним. А пан Ерліх інше думав і доводив вміло. Він сказав, що гуморально бореться людина.

Так наука про мікроби розвивалась швидко. Бо всі хочуть не хворіти — і старі, і дітки. Заболотний і Каменський, Надсон, Омелянський, Івановський, Гамалія, а ще Виноградський... Скільки сил доклали вчені, щоб це все відкрити.

Ми повинні гарно вчитись, беручи з них приклад.

Наталія ГУРКІНА

ДВАНАДЦЯТЬ МІСЯЦІВ

Січень

Пухнастий сніг усе вкриває,
Різдвяна зірка в небі сяє.
Повсюди радість, щастя, сміх —
Цей місяць перший із усіх.

Лютий

Другий він в календарі,
Холодно у цій порі.
Снігопади, завірюха,
Всі ховають в шапки вуха.

Березень

Промінчик лагідно всміхнувся,
У лісі пролісок проснувся.
Все прокидається від сну,
Стрічає дівчину-Весну.

Квітень

Квітнуть вишні, абрикоси,
Зеленіють верби коси...
... і зайчик сонячний сміється,
Бо теплий дощик з неба летіє.

Травень

П'ятим в році він приходить,
Із лепехою заходить.
У весни — останній він,
Далі — літа чути дзвін!

Червень

Полуничку у сметанці
Приготуємо ми вранці.
Літо бавиться в дворі,
Знов кусають комарі!

Липень

Липи жвіточками збрались,
Віддавати цвіт зібрались.
Покупатись кличе річка,
Тепла в ній уже водичка!

Серпень

Дині, гарбузи, томати:
Смакувати, смакувати...
От і літчка кінець,
Осінь йде вже навпростець.

Вересень

В школах дзвоник продзвенів,
Школярів дім знань зустрів.
В лісі виросли грибочки,
У опеньках всі пеньочки...

Жовтень

Мов вогонь палає світ,
Полетіло листя з віт...
Пташки в вирій відлітають,
Хмарки дощик розсипають...

Листопад

Гілки листячко скидають,
Потіхеньку засинають...
От і осені нема,
На порозі вже зима.

Грудень

Під подушкою пацунки —
Миколайчика дарунки.
Трішки ще й почне свій рік,
Не старий, а Новий рік!

ЗАГУБЛЕНИЙ СВІТ ОСТРОВА СОКОТРА

Важко повірити, що на нашій планеті є такі куточки, де все не так, як ми звикли бачити. Незрозумілий рослинний та тваринний світ примушують замислитись та повірити у позаземну форму життя.

Острів Сокотра (Ємен) — найдивовижніше місце на планеті. Якби ви прокинулись раптом на Сокотрі, то нізащо б не повірили, що знаходитесь на Землі, настільки «інопланетним» є пейзаж загадкового архіпелагу.

Справа в тому, що останні 7 мільйонів років острів Сокотра був ізолюваний від материкової частини Африки, що позначилося на розвитку його флори та фауни: всі наземні молюски, третина рослин та близько 90% рептилій — ендеміки, тобто зустрічаються лише тут — ніде в світі подібне не побачите.

Загадка походження назви острова «Сокотра» до сьогодні не розкрита. Хоча припускають, що слово походить від санскритського «Обитель благодаті».

Завдяки своїй унікальній природі, що збереглася з доісторичних часів, Сокотра цікава як вченим, так і любителям активного відпочинку та екотуризму.

Ландшафти острова нагадують декорації позаземних цивілізацій.

Важко уявити, що такі красоти існують у нашому світі.

Уперше побачивши світліну з цього острова, можна подумати, що це фотореалістична комп'ютерна графіка. Важко повірити, що на Землі можуть рости дерева грибовидної форми... Тут все незвично... Гілки дерев розкриваються до неба. Зверху вони схожі на завислі літаючі тарілки, а знизу — на гігантські гриби. Це дерево — головний символ острова. На пошкоджених ділянках кори цього дивного дерева виступає смола, що має цілющі властивості. Ця смола має яскраво-червоний колір; у стародавні часи її асоціювали з кров'ю драконів. Смола — дуже сильний антисептик та імуностимулятор.

Сухе та гаряче повітря поєднується з вражаючою красою рослинного світу. Тут ми бачимо незвичайну рослину, яка називається «пустельна троянда» (*Adenium obesum*), хоча звичну нам троянду ця рослина не нагадує, а виглядає як квітуча нога дорослого слона. Викривлений стовбур цього дерева є резервуаром для збереження вологи. Висота дерева до 3,5 м, а діаметр досягає 2 м. У час цвітіння його товсті гілки раптово покриваються ніжними яскраво-червоними квітами. Інші дерева також вражають своїм незвичайним виглядом: нижні частини схилів острова вкриті жабоподібними огірковими деревами, незважаючи на їх несхожість з овочами, ботаніки відносять огіркове дерево до родини гарбузових. Плоди огіркового дерева нагадують звичні нам огірки, тільки з комочками. Деревця цвітуть дрібними жовтими квітками та приносять маленькі плоди. Це єдине дерево в родині гарбузових, всі інші члени якої — діаноподібні трав'янисті рослини.

На острові нараховується близько 200 різноманітних видів птахів, шість із яких не зустрічається більше ніде в світі.

Місцеві стервятники — «курки» з яскравим жовтим оперенням на голові і звичками домашніх птахів. Найбільша їх популяція на Близькому Сході саме на Сокотрі.

У водах, що омивають острів, 253 види коралів, близько 300 видів крабів і 700 видів риб. Найбільші метаканці місцевих вод — ягти, дельфіни-пляшконоси, скати та кашалоти.

На території острова є багато рептилій (гекони та декілька видів неотруйних змій) і ссавців (землерийки, а також кози, вівці, верблюди, корови, що були завезені людьми).

На острові живе близько 40000 жителів, але, не зважаючи на таку заселеність, він зберіг свій первісний вигляд: багато сокотрійців і досі живуть без електрики та водопроводу. Вітають один одного сокотрійці тертим носів. З давніх-давен жителі займаються добуванням перлин, це головний їх промисел.

Населення острова складають потомки індійців, греків, португальців, арабів, ефіопів та представників багатьох інших національностей, що відвідували цю землю в різний час. Вважають, що першими людьми на острові були південно-аравійські племена, які прибули на Сокотру в I тис. до н. е.

Сезони поганої погоди та відсутність регулярного транспортного зв'язку обумовили ізоляваність як жителів острова, так і їхніх біологічних сусідів — представників флори та фауни, ось чому місцеве населення не відчувало на собі впливу сучасної цивілізації.

Сокотрійці розмовляють унікальною давньосемітською мовою, не менш цікавою для вчених, ніж аккадська чи класична арабська.

Корінні жителі острова давно зрозуміли, що їхнє життя та добробут цілком залежать від збереження природного оточення. Тому протягом віків тут було заборонено вирубувати живі дерева та кущі; худобу пасли, регулярно змінюючи пасовища, аби не допустити їхнього виснаження. За цими правилами суворо стежили старійшини племен, що знайшло відображення у віруваннях та фольклорі остров'ян.

Архіпелаг Сокотра занесено до списку об'єктів всесвітнього спадку ЮНЕСКО.

Сокотра — невідома казка Землі.
Підготував Вадим ЗВЕРЄВ

**ЩОБ ДОВГО
НЕ ЗІВ'ЯЛИ
КВІТИ**

ФОТО: ОЛЕКСАНДР БАЙДАШНИКОВ

Толосіївські схили

біля Дідорівських ставків

САЛЬТО В РУКИ СПИНОЮ ВПЕРЕД

Звичайно, ми ніколи не довідаємося, про що думає шимпанзе Нюра, коли, успішно виконавши трюк, піднімає угору руки і жестом популярної естрадної «зірки» позначає свою наступну «творчу перемогу», за яку публіка нагороджує її оплесками. Іншим разом Нюрі досить триумфально підняти лише одну руку — й тоді вона нагадує спортсмена, який здобув перемогу в поєдинку на боксерському ринку. В усьому разі, складається враження, що вона розуміє свою приналежність до «зірок». І в цій впевненій в собі артистці важко виізнати ту беззахисну крихтуну істоту, яка несподівано з'явилася в родині артиста Андрія Теплигіна. Успадкувавши професію від батьків, він виїшов на арену семирічним, маючи свій номер з дресированими собачками, а в чотирнадцять років почав вивчати особливості поведінки мавп, з якими підготував новий номер. Тому нічого дивного не було в тому, що саме молодому артистові, який на той час уже мав десятилітній досвід дресури мавпочок, колеги розповіли про нещасну

сирітку-шимпанзе в Тбіліському зоопарку. Врятувати таку маленьку мавпочку, котра навіть ще не має зубів, дуже складно: вона потребує особливої уваги й догляду, на які в працівників зоопарку просто не вистачає часу.

Андрій полетів у столицю Грузії, щоб придбати там осиротілу тваринку. Та коли привіз її додому в Мінськ, вона, почувши ласкавий голос його дружини — Надії Красовської, відразу обрала саме її за «маму», вцепилася у неї своїми ручками й уже не відпускала. Відтоді Надія два місяці постійно змушена була ходити з цим зворушливим живим доважком. Мавпочка ні на хвилину не розлучалася з нею й не відпускала навіть у ванну кімнату. Все життя артистки тепер було підпорядковане новому режимові. Вночі вона щогодини, а іноді й частіше, вставала, щоб погодувати свою вихованку теплим молочком. Мавпочка смоктала його з пляшечки через трубочку для коктейлів. Коли шимпанзе засинала вдень, Надія сподівалася тихенько встати й навести хоча б лад на кухні. Але

МОЛОДІЖНИЙ ТАБІР У ШВЕЙЦАРІЇ

маленька вередунка миттєво відчувала її відсутність і схоплювалася з ліжка. Крім того, вважала, що Надія має належати тільки їй, тому не підпускала до неї нікого — ні чоловіка, ні маму артистки, хоча саме їй була зобов'язана своїм ім'ям.

Оскільки постійно носити Нюру на собі ставало все важче, дресирувальниця пошила спеціальну сумку «кенгурушку», в якій і сиділа мавпочка замість немовляти. Власне, догляд за нею теж був такий самий — для неї купували іграшки-забавки, пелюшки, памперси, повзунки. Коли почалося підгодовування, випро-

кількох місяців, поки в мавпочки росли зуби, для неї в блендері готували фруктове пюре. Вона віддавала перевагу банановому. А кашкою ділилася з Нюрою дворічний племянник Надії. Вдалося привчити мавпочку й до користування тим виробом, який у магазинах чомусь називають «нічною вазою», а в народі — просто горщиком.

Підростаючи, шимпанзе завдавала родині все більшої шкоди. Чітко розрізняла, що люди роблять у кожній із кімнат. Забігши в кухню, відкривала кран й починала мити фрукти, заодно висипаючи-виплюючи в раковину різні засоби для миття посуду й кахлів. В спальні вона вирішила перестелити ліжко, та під покривало з язичок своїх міркувань висипала землю з вазона. В туалеті Нюра вправно змила в унітаз годинник, який поцупила в Надіної мамі. А захотівши соку, почала вичавлювати його з апельсина через тюль гардини, що висіла на вікні. Жовті плями потім вивести так і не вдалося.

Пустощі мавпочки не знали меж. Тому, коли вона підросла, якимось спробували залишити її на ніч у цирку, зачинивши в гримерці. З'явившись наступного дня на роботі, артисти не могли прийти до тями, дивлячись на розгром, учинений їхньою улюбленицею, котра невідомим способом вибралася з клітки. А сама розбійниця, певно, втомившись від виконаної роботи, солодко спа-

ла під своєю ковдрочкою, хоча до її обличчя долітали бризки води, що лилася з відкритого нею крана.

Звичайно, те, що мавпочка росла серед людей, дуже вплинуло на її розвиток. Уже восьмимісячною вона вперше з'явилася на арені, хоча тоді демонструвала тільки вміння робити «ладоньки» та їсти ложечкою. Здатність Нюри користуватися столовими приборами молоді дресирувальники використовували, коли робили перший номер з нею. Тоді Нюра, пересаджена в спеціально пошитий для неї вечірній чоловічий костюм, з'являлася в ресторані. Коли офіціант (його роль виконував Андрій) приносив сік, невихований гість діставав із портфеля сховану ним задалегідь пляшку горілки й потайки робив собі коктейль із соком. Після того відвідувач ще й брав сірник, запальював сигарету та хотів закурити. Доводилося офіціантові нагадати, що в їхньому закладі цього не роблять. Та особливий конфлікт виникав між ними, коли офіціант, перевіряючи суму на калькуляторі, давав гостеві рахунок. Цей нахаба відмовлявся платити, вивертав кишеньні штанив, демонструючи, що не має грошей, а після всього не тільки погрожував офіціантові пістолетом, а й стріляв угору.

Навіть тоді, коли поруч із Нюрою виступають інші мавпи, вона все одно вирізняється серед них своїми талантами. Не може затьмарити її успіх навіть павіан-гамадрил Льончик, який «співає», видобуваючи дуже своєрідні звуки, та ще й акомпанує собі на гітарі, щоправда, використовуючи виконавську техніку балалаечника. Репертуар Нюри значно більший. Вона їздить на двоколісному велосипеді, демон-

струє аеробіку з надувною кулею, швидко ловить, а потім викидає на арену кілця, ногами відбиває м'яч, кружляє, ніби у вальсі. А її акробатичним здібностям можуть позаздрити навіть люди. Адже Нюра, залізши на вершечок перша, який тримає на голові дресирувальник, виконує стійки не тільки на двох руках, але й на одній. Та найбільше дивує мавпочка глядачів, коли, стрибнувши з тумби на батут і перевернувшись потім у повітрі, вловлює своїми руками руки дресирувальника, який посилав її в новий «політ». Вона вміє виконувати не тільки переднє, а й заднє сальто, роблячи переворот через спину. Щоправда, мавпочка сальто трохи не докручує, бо їй доводиться виконувати стрибок, як кажуть у цирку, «руки в руки». Готувати цей трюк, випробовуючи різні його варіанти, дресирувальникам довелося цілих два роки. Зате він має тепер красивий, можна навіть сказати, спортивний вигляд.

А ще Нюра володіє талантом спілкування, чарівливо усміхається й посилав глядачам кокетливі гримаси. Особливо любить найменших дітей, готова їх захищати, і з недовірою ставиться до старших хлопчаків, які можуть образити її різким словом і навіть чимось кинути в неї. Певно, в такі хвилини людиноподібна мавпочка Нюра шкодує, що не може висловити своїх думок з приводу деяких мавпоподібних, за своєю поведінкою, юних особин, котрі ще не доросли до звання «Людина розумна», або, як латинською кажуть учені, «Homo sapiens».

Людмила ЖИЛІНА (КУРЧЕНКО),
заслужений працівник
культури

Брабансон

Найбільшим на планеті визнано бельгійського жеребця породи брабансон Брукліна Сюпрема: висота в холці — 1,98 м, обхват грудей — 2,59 м, жива маса — 1440 кг. Він належав С. Г. Пуду з Айови, народився у 1928 р., а прожив лише 20 років. У 1964 р. народився першеронський жеребець Пінчбек Юніон Крест: висота в холці — 1,78 м, жива маса — від 1144 до 1294 кг.

Рекорд довголіття належить кобилі Біллі з англійського міста Мірсей. Вона померла у 1882 р. на 62-му році життя. Проте в зоологічному музеї Манчестерського університету зберігається череп 64-річного коня, є відомості про коня, який прожив 67 років.

В англійського жеребця Діно довжина гриви була 3,04 м. До речі, кінь братів Зітес з Інглвуда (США)

Першерон

Морган Рекордсмен

у грудні 1938 р. мав гриву 5,40 м завдовжки, а в канадського жеребця породи морган 1914 р. н. і грива, і хвіст були довші за 5 м (див. фото вгорі).

Кейт Сандерс з графства Лінкольншир (Велика Британія) має коня Крекер, висота в холці якого сягає 2,90 м. Тим, хто бажав посидіти в сідлі, доводилося залазити на нього... по драбині. Вік Крекера — 16 років. У нього добрий апетит, за характером він спокійний і довірливий, за добу випиває 160 л води. Для порівняння: висота звичайного міського автобуса — 2,75 м. За зовнішніми ознаками, на наш погляд, цей кінь належить до шайрської породи ваговозів, найбільш масивної і поширеної в Англії.

...Перша публічна скачка російських жокеїв на чистокровних вер-

Шайрська порода

хових конях відбулася в 1799 р. на Донському полі у Москві. Відповідно до умов змагань переможець визначався за результатами двох скачок. В обох випадках переможцем був кінь Д. С. Муравйова на ім'я Травлер. На ньому скакав хлопець-кріпак господаря Андрій. Коли його

частина цієї дороги занесена мулом, частина зруйнована, а частина діє і в наші дні. За свою історію вона відчувала на собі колеса кінних екіпажів і сучасних автомашин. Тим, хто хотів

Борис ГОПКА

ЩЕ ПРО КОНЕЙ... І ПРО НАС

кінь виграв перескачку, то глядачі помітили, що сідло Андрія не мало одного стремена. Це позбавляло коня і жокея першого місця, оскільки переможець ніс на собі меншу масу. Однак виявилось, що під час скачки їздець на льоту спіймав стремено і, тримаючи його в руці, фінішував першим. За таку спритність організатор скачок граф О. Г. Орлов-Чесменський особисто подарував Андрію 100 золотих рублів.

...Чи можна використовувати зуби як будівельний матеріал? Можна, вирішив граф А. Браницький і в 1820 р. в селі Кримно Володимир-Волинського уїзду побудував дорогу, вимощену кінськими зубами. Поставлені вертикально, вони цементувалися вапняним розчином, змішаним з подрібненою цеглою. Нині

би підрахувати економічність такої дороги з твердим покриттям, повідомляємо: ширина її — 6,40 м, довжина — 9 верст (1 верста = 1067 м), а один зуб обійшовся графові в 6 копійок.

Як вдячність за все, що кінь зробив для людства, повагу до нього увіковічено в святах: крім року Коня за східним календарем, раз на чотири роки на другу неділю жовтня відзначають ще й день Коня. Останній відбувся у 2010 р. А в Нідерландах це свято відзначають щорічно: коней прикрашають квітами, звільняють від роботи, влітають їм у гриву кольорові стрічки. А тим коням, яким у цей день пощастило потрапити на площу перед готелем «Індес», підносять ласощі на срібних блюдах.

Шановна редакція!

У кожної людини від природи закладені риси добра і співчуття, любові до природи, тваринного світу. Людям, особливо дітям, потрібне тісне спілкування з різноманітними тваринами, і тому для цього в Україні існують еколого-натуралістичні центри. Я навчався у одному з них — Київському НЕНЦі, у гуртку кінології. У нас дуже розгорнута програма навчання. Ми, звичайно, вчимо теорію, а потім вивчене закріплюємо на практиці з різними породами собак.

У гуртку кінології нас навчають не тільки правилам поводження з собаками, а й з іншими тваринами. Ми постійно відвідуємо живий куточок, де доглядаємо за екзотичними і звичайними тваринами. Також ми відвідуємо різні навчальні заклади і зоопарк. Нещодавно ми їздили до Національного університету

біоресурсів і природокористування на кафедру конярства, де познайомилися з найрізноманітнішими породами коней і дізналися дуже багато про них, відвідали кафедру кінології, де дізналися про можливість продовжити освіту кінолога після нашого навчання і те, що на сьогодні кінологія дуже стрімко розвивається як наука. На кафедрі бджільництва нам розповіли про глобальне значення цих трудолюбних комах і про їх утримання.

Навчання у НЕНЦі приємне, веселе, корисне і пізнавальне. Приєднуйтеся до нас, юних натуралістів, і допомагайте робити нашу планету кращою.

*Анастасія ЗБОРОВСЬКА,
вихованка гуртка «Юні кінологи»
і курсу ВЗБШ,
відділення кінології*

Українці завжди цінували свиней і свинину. Українська рожева вгодована свинка і до сьогодні вважається символом достатку і добробуту. Переробка свинини майже стовідсоткова. Сало, смалець, шпикварки, ковбаси, буженина, відбивні котлети, рулети, ковбаси... Цей перелік ще довго можна продовжувати. Шкіра широко використовується для виготовлення взуття, курток, плащів та сумок. Кістки — у миловарінні та виготовленні комбікорму. Фактично не використовується тільки звук «хрю».

Українське сало — наш національний продукт, а українське сало в шоколаді — український національний бренд. А веселі герої дитячих казок поросятка Хрюша і П'ятачок — улюбленці мільйонів українських дітей.

Тож нема чого гріха тайти, українці таки люблять і поросятко, і сало, бо вже вшосте проводить фестиваль шанувальників сала. У цьому році він проходить у місті Луцьку під девізом: «Сало було, є, завжди буде — саломани всіх країн єднайтесь». У програмі фестивалю «Ярмарка сала» найбільший у світі український салбургер та найбільший у світі м'яч із сала до Євро-2012.

Як вияв шани та поваги до рятівниці та годувальниці — української свині, вихованці гуртка «Юні екологи» (керівник Антіпова Наталія Григорівна) Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді запропонували спорудити українській свинці пам'ятник у місті Києві.

Наталія ДЕРЕВ'ЯНКО

МЕНШЕ СВИНСТВА — БІЛЬШЕ САЛА

Раїса ТАЛАЛАЙ

КАШТАНКА

Олександра Федорівна — колишня вчителька літератури. Тому й ім'я своїй собаці вона запозичила у Чехова. Хоч на відміну від чеховської її Каштанка сіра й завбільшки з вовка. Живуть вони вдвох, якщо не зважати на десяток зозулястих курочок та півня. Господині вже за сімдесят, а Каштанці на собачий вік — усі дев'яносто.

Бабуся вже два роки після того, як Каштанка врятувала їй життя, потурбає собаці в усьому — пустила жити в хату, варить і тре буряки та моркву для неї, перекручує на м'ясорубці варений потрох, бо зуби у Каштанки деякі стерлися, деякі повипадали. Очі її примглилися — лише по голосу та кроках упізнає, хто прийшов: чи лікарка, чи сусідка, чи Дем'ян, син господині, цибатий та плоскогрудий дідько. Піджак на ньому теліпається, мов на жердині. Щосуботи приїздить на своєму зеленому «запорожці» навідати матір. Весною та по осені допомагає город упорати, а в інші часи поваляндається, поваляндається по двору, свіженьких яєць, картоплі та помідорів із кадібки набере на тиждень — та й до дому. Як заходить у двір, бридливо чиркає крізь щербатий зуб у бік Каштанки. Але так — для годиться. Насправді він уже змірився з тим, що вона доживатиме свій вік таки біля його матері, і білий не гнєслює. Та собака про всяк випадок шукає сховок і не потикається йому на очі. Після того, як цей бурмлю потай від Олександри Федорівни двічі завозив її на своєму

драндулеті богівсть куди й кдава напризволяще, вона його боїться. Хоч колись любила.

Першого разу він — буцімто на полюванні поїхав — відтарабанив її хтозна й куди, у степ. Міг би й до біса далі, та заєць вистрибнув прямо з-під коліс. Дем'ян — із машини. Та за браком рушниць тільки погалалакав йому вслід. Каштанка й собі кинулась, але швидко вхоркалася. Стара ж бо. Хіба що — тьху — теплі бібки від зайця унохала. Потьопала назад до машини, а машина тьо-тю, тільки її й бачили. Тиждень добиралася додому. Добре, що травень, тепло та в степу повно байбаків, мишів, ховрахів, яєць пташиних, і вода в калабанях після дощу духмяна, і пірію солодкого — їж досхочу. Якось навіть хліба свіжого перепало. Уже споночіло. Стомлена, вилглася на спочинок, аж раптом унопила дим від багаття. Довелося ще з півкілометра тьопати. Мандрівник спочатку злякався — зопалу в сутінках сприйняв за вовка. Коли ж придивився — стара собака лащить. Відкрояв скибку і кинув. Каштанка й заночувала обіч нього біля багаття, чекаючи на підживок: дослухалася-дослухалася крізь безмежний цвіркіт степу до шупьотіння кулеши в казанку, та така змора на неї впала, що заснула як убитя. Проте й уні сні її зболені ноги все бігли й бігли додому. А відсвіта блискавка як шарахне десь під боком, грім як загогоче, земля як задигтить, дощ як уперіщить! Боже ж ти мій! Каштанка схопилася й учвал. Доки не вибилася із сил. У степу хіба можна від дощу втекти чи сховатися? Одсалася та й потьопатила бідолаха далі, плугаючись у траві, як у водоростях. А як з-за хмар низирнуло сонце, випростовуючи один за од-

ним промені, на обрії замріяло рідне містечко. Спочатку з диму-туману випнулися два горби териконів, а за ними труби, труби, труби з трубищами. З них клубочився рожевий, синій, жовто-жлудий дим і сірий димище, а одна труба денню й поночі світила полум'ям, наче маяк. Десь не так далеко від цього факела було її поселення: п'ятиповерхові хрущовки впереміж із білими хатками. А довкруг хат мальви. Під парканами — чорнобривці з лолітками, за парканами — здоровенні пси, її сини. За свій вік вона на пів-Донбасу понаприводила їх, бо молодіою була хіба такою кралею! Хіба такі сучі свайби збирала! У грудях Каштанки аж затремтіла якась жижка, і вона радісно загавкала.

Удруге Дем'ян заманив її до машини восени та й одтарахтарив світ за очі через зорані та стерністі поля, села, повз водосховище, дрібні річечки, степом, аж до якогось такого ж задимленого й засміченого міста, як їхнє. Там в одній із «хрущовок» жив його кум. Каштанка всю ніч, доки друзяки за рубчастими чарками молоді літа згадували, стерегла господарського «запорожця». А зранку Дем'ян пнув собаку ногою, одганяючи від дверцят, удаючи перед кумом, що вперше її бачить, завів таратайку й зі швидкістю «мерседеса» рвонув додому.

І все ж таки Каштанка, дорожче на до краю, притьопала до свого двору. З першим снігом. Уся зачучверіла, у реп'яхах. Боки запали, обвислий живіт із сосцями подряпаний тирчаками бур'яну та чагаряни. Відсвіта бабуся вийшла кюрей порати, а на ганку Каштанка стоїть, хвостом теліпає.

— Ах ти ж хвойда така, — сплескує сирішню у долоні жінка. — Зно-

ву гудьки гуляла! — докоряє собаці, а саму живий жаль бере. Обнімає її, забрьохану, змерзлу. — Я вже думала, що ти здохла десь.

Каштанка винувато мете хвостом, ніби вибачається, і повизгує від радості, лизькає бабусині поперхлі руки й поморщені мокрі щоки, мовляв, ну-ну, нічого ж страшного не сталося. Усе добре. А сама плаче.

У Дем'яна від несподіванки аж брови сторчка стали: не утледів у дворі собаку.

— Отакої, — тільки й сказав. Набурмоснився, надув щоки глечиком, проте матері — ні слова.

Каштанка не встигла й оголтитися, як уночі таке скоїлось. Прийшли якісь биціори із залізними прутами грабувати її. Хоч хата їхня й не на відшибі, проте боронити нікому — баба стара, а собака ще старіша.

Каштанка не встигла й потавкати, вчувши чужинців, як один із них як садоне її у стегно. А другий навід-

ліг залізничкам. Дивом не влучив. Собака заскавчувала з болю й кинула з двору. Її скімлення впереміж із гавканням віддавалося все далі й далі.

— Покинула мене, стерво, на розправу, — подумала гірко бабуся, прислухаючись до розбою у дворі.

Пощітені двері курятника для таких харизматик усе одно, що друзяка, — хрясь і заходь. Недовго й півень крякав, недовго курки кохкали — катогги поскручували їм шні та покидали в мішок. Нишпорили у дворі, ламали замок комори, вкладали в баюли банки з варенням, медом, маринованими огірками.

— У хаті в баби, напевно, є ікони, — сказав один. — Треба б їх, ги-ги, почистити.

— А я-я-якщо впізнає? — засумнівався недоріка.

— Ха! Закопаю! — крутнув фомкою здоровило й затупав по східцях.

Жінка, почувши ці слова, глянула на двері з ненадійною заціпкою й затерпла — ні крикнути, ні ворухнутися не може. Тільки й лишилося сили, щоб дрібною покручених старістю пальців перехрестити тіло, готуючи до мандрів душу.

Раптом у дворі така веремія зчинилася! Невідь-звідки, невідь-скільки, невідь-чий налетіли пси. Злодюги кричали від болю-жаху і, люто матюкаючись, такого драла дали, що й про грабунок забули.

А як розвіднілося, бабуся вийшла на ганок. Посеред двору валився мішок із мертвими птахами й важкі сумки з нагробованим. Поруч бік у бік дрімала зграя собак, чимось схожих на молоду Каштанку.

Каштанка важко встала і, припадаючи на задню ногу, вихляючи хвостом, пришкандибала до господині. Олександра Федорівна мовчки розчахнула перед нею двері до хати. Назавжди.

КІШКА В ДОМІ

Історія спілкування та співіснування людини та кішки нараховує багато віків. З давніх часів коти мешкають поруч з людьми. В багатьох стародавніх країнах коти вважалися за священну істоту. Ці маленькі пухнасті хижаки приносять людині багато користі. Кішка — унікальна біологічна зброя проти шкідливих гризунів. Крім того, домашні коти мають позитивний вплив на стан здоров'я улюбленого господаря. Американські спеціалісти довели, що власники котів на 40% рідше страждають від серцевих захворювань. Виник навіть новий напрямок у нетрадиційній медицині — феліотерапія, що означає — лікування за допомогою кішки. Адже здавна відомо, що коти мають здатність знаходити хворі місця в свого власника. За допомогою тепла свого тіла та муркотіння на низьких частотах, кішка може покращити стан здоров'я власника. Феліотерапію рекомендують при сильній стомлюваності, при стресах, при підвищеному кров'яному тиску, головних болях. Тому, якщо ваша кішка прийшла поспати на вашій спині — не варто її проганяти, адже вона любить вас і, можливо, хоче допомогти.

Але варто пам'ятати, що кішка не тільки лікує, а й може бути носієм різних інфекційних (від лат. *infectio* — зараження) (бактеріальних, вірусних чи грибкових) та інвазійних (від лат. *invasion* — нашествя, напад) (гельмінтозів, арахноентомозів) хвороб. Якщо ваша кішка живе в квартирі, не має контакту із зовнішнім середовищем, ви не забули зробити їй профілактичні щеплення та регулярно даєте тварині ліки від глистів, то вірогідність заразитися чимось від такої кішки така ж, як і від домашньої подушки — мінімальна. Якщо ж ваша кішка живе у дворі чи просто часто виходить гуляти, то потрібно застосовувати деякі заходи, щоб знизити ризик того, що пухнаста улюблениця принесе вам неприємний сюрприз у вигляді стригучого лишаю або глистів.

Для запобігання зараження варто дотримуватися декількох простих правил:

- один раз на рік робити кішці щеплення від інфекційних захворювань, в тому числі і від сказу;
- один раз на три місяці давати котам спеціальні ліки від глистів;
- не годувати тварин сирим м'ясом та річковою рибою (більшість гельмінтів та інфекцій у м'ясі та рибі гине після термічної обробки або при заморожуванні в морозильній камері);
- не допускати тварину в місця приготування їжі (це не означає, що для вуличної кішки вхід на кухню заборонено, але по столу вона лазити не повинна);
- після того, як ви погладили кішку — мийте руки.

Ці мінімальні і нескладні правила допоможуть вам із задоволенням спілкуватися зі своєю кішкою, не хвилюючись за своє здоров'я.

Ірина СИДОРЕНКО, НЕНЦ

ЧИ ВСЕ ВИ ЗНАЄТЕ ПРО КІШОК?

От, наприклад,
що кіт може...

ВОЮВАТИ

Це було 1942 року. Якось воєнні події обійшли одне село, встановився тимчасовий мир. По один бік дороги — німці, по інший — радянська частина. Жителі повтікали, а кіт залишився, бо занюхав, що може мати якусь поживу. І ось бійці помітили, що кіт обідає, причому двічі: раз — у нас, раз — у німців, бо у них обід пізніше. Він бігав через дорогу і був, вочевидь, задоволений життям. Хтось додумався написати записку «Гітлер — капут! Здавайтесь!» і прив'язати на шию коту. Через деякий час кіт прийшов з відповіддю «Найн». Написали знову записку «Гітлер — капут!», і знову

відповідь «Найн». А за третім разом написано «Ніхт шісен! Не стреляйт! Здаємся!»

ЛІКУВАТИ

Хлопчик тяжко захворів, втратив здатність рухатись, лежав безпомічно. Раптом прибігло кошенятко, стрибнуло на постіль, притулилося до хлопчика. Мама хотіла його прогнати, а дідусь сказав: «Не чіпай!» Кошеня лизало хлопчикові руку, пальчики, і згодом помітили, що пальчики почали ворухнутися. Через деякий час дитина одужала.

Господиня звернулася до кота: «Мурчику, в мене так серце болить!» Мурчик уважно подивився на неї, заліз на канапу, пішов вздовж краю, вліз на те місце, де серце, і почав робити масаж. Потім ліг навчав лежати поруч господині. Через деякий час серце перестало боліти і господиня підвелася.

ВИХОВУВАТИ

Я дивлюся, як кішка виховує своє дитятко. Лігла на бік, лапами шарпає двері — двері не піддаються. А біля неї лежить кошеня і теж шарпає двері, і теж не може відчинити. Потім кішка підвелася і штовхнула двері передніми лапами. Двері не відчи-

нилися. Кошеня зробило теж саме. Тоді киця-мама обернулася до мене і сказала: «Няв!» Кошенятко обернулося і теж сказало: «Няв!» Мені довелося виконати прохання: підвестися і відчинити двері. До речі, кішки не люблять зачинених дверей.

Приїхали власники дачі. Випустили з машини великого пса кавказької породи. А тут у дворі, виявляється, поселилася кицька. Найк — до неї, а вона зробила такий хвіст кудлатий і сказала: «У-у-у-у-у!» Пес сів. Далі господиня зайнялась своїми справами і лише наступного ранку подивилася, що там, на дворі. На дворі було ось що — кицька хлентала молочко із мисочки, а Найк сидів позаду і чекав своєї черги.

РЯТУВАТИ

Була пожежа. Люди плакали, кричали, метушилися, і мало хто помічав, що тут щось-таке сновигає поміж ногами. А то була кицька. Вона носила у зубах кошенятко, одне, потім друге, потім третє. Рятувала з вогню своє потомство. Пожежу загасили. Кицьку, подекуди обмалену і обпечену, відвезли у ветеринарню, а кошенят добродії розібрали.

Ось яка історія була у моїх знайомих. Дружина, втомлена роботою, на хвилину задрімала. Господар теж ліг і теж заснув. І тут слово взяв кіт. Він почав тормозити господаря, бити його лапою по носі. Чоловіку довелося підвестися і сказати: «Ось я тобі, негіднику, зараз покажу!» А кіт побіг у коридор. Стала зрозумілою причина його неспокою — на кухні був дуже неприємний запах. Закипів і стігав бульйон, вода загасила вогонь, і

приміщення вже наповнилося газом. Ще трішки — і була б, звичайно, катастрофа!

МАНДРУВАТИ

Відчиняю двері на балкон, сідаю до столу, щоб переглянути газети. Раптом мій котик починає гарчати і кидатись на письмовий стіл. Що таке, котику? Що там сталося? Він продовжує шипіти. Залізаю під стіл, там темно... і дві жовті фарі. Виявляється — кішка, чорна і пухнаста, лише жовті очі. Потім вони познайомилися трошки ближче. Виявляється кішка стрибнула з вікна сусідської спальні на мій балкон. Я віддала її господарям, але вона згодом однаково зникла. Ну є у кішок таке прагнення: довідатись, де є щось краще, ніж тут!

ПОКАРАТИ

А ще кішка може покарати негідника! Сталося так. Хтось убив жінку. Прийшла міліція, прийшли сусіди, прийшли поняті. Коли відчинили двері, на шию одного з понятих стрибнула кішка з шафи. Вона там сиділа. Виявляється, це якраз і був убивця. Кішка так міцно вцепилася йому в шию, що він закричав: «Все, все — здаюся! Це я її вбив!»

Валентина СУДЕНКО

Пташині ресторани

- 1 — галка, 2 — посмітоха, 3 — горобець польовий, 4 — горобець хатній (самка), 5 — горобець хатній (самець), 6 — в'юрок, 7 — сойка, 8 — дител звичайний, 9 — синиця довгохвоста, 10 — синиця чорна, 11 — синиця чубата, 12 — вівсянка (самка), 13 — вівсянка (самець), 14 — чечітка звичайна, 15 — оملюх, 16 — щиглик, 17 — сорока, 18 — повзик, 19 — гаїчка-пухляк, 20 — гаїчка болотняна, 21 — синиця велика, 22 — чиж, 23 — синиця блакитна, 24 — снігур (самка), 25 — снігур (самець)

Мабуть, кожен маленький школяр мріє якомога скоріше стати дорослим, все вміти, бути сильним, впливовим. Наприклад, таким як тато. Та ви маєте знати, що робити дуже потрібні і добрі справи можна у будь-якому віці.

Як? А от так! Ми пропонуємо всім хлопчикам і дівчаткам напередодні холодної зими подбати про наших друзів і помічників — зимуючих пташок. У вирій, як правило, відлітають переважно ті, що харчуються комахами, та водоплаваючі птахи відкритих водойм. З настанням перших холодів та заморозків, не маючи поживи, вони мусять відлітати. Але зимувати разом з нами залишається ще дуже багато пернатих друзів.

Саме для них ви можете стати справжніми помічниками і благодійниками.

Відкрийте для них кафе, бістро, ресторани... А відкрити їх можна у саду, парку, на балконі і навіть на власному підвіконні. Пташкам дуже потрібна ваша допомога! Попросіть батьків допомогти вам змайструвати годівничку, яка і буде правити за ресторан, бістро чи кафе. Дайте йому назву, наприклад, «У Христини», «Поляна», «Щедрий господар» і тому подібне. Як і для справжнього ресторану складіть меню з переліком страв, які ви готові запропонувати своїм пернатим гостям. Можливо,

тато дасть згоду стати вашим спонсором, мама і бабуся — постачальниками, а ви — їх головним помічником і ВЛАСНИКОМ ресторану.

Цікаво? Так. А це дуже важливо і дуже потрібно. Адже доля птахів у ваших руках.

Ми пропонуємо вам кілька варіантів годівничок з підручного матеріалу.

Кормом для птахів може бути насіння соняшника, кавунів, динь та гарбузів. Пташки будуть дуже вдячні за круп: пшоно, жито, пшеницю, ячневу або висівки.

Для синичок можемо порадишити несолоне сало та очищені горішки. Інші пташки із задоволенням поклюють жмих, що залишається під час приготування соків з моркви, ягід та яблук.

Ми впевнені, ви добре знаєте, що саме птахи рятують наші сади і городи, ліси і поля, увесь зелений світ від зажерливих попелиць, мушок, жучків, їх личинок та гусени різних метеликів. Бо саме вони гризуть листя, пожирають бутони і квітки, нищать траву, руйнують найтовщу і найтвердішу кору дерев. Саме тоді нам на допомогу і приходять птахи. Сьогодні наша черга допомагати пташкам. Допоможемо їм разом. І нехай вся наша країна стане мережею ресторанів «Для пернатих ласунів».

Наталія АНТІПОВА, НЕНЦІ

СОРОКА

лат. *Pica pica*

Особливого представлення сорока не потребує. Задяки строкатості і довгому хвосту, вона знайома усім без винятку. І якщо хоча б раз побачив сорочине гніздо, то з іншим його ніколи вже не сплутаєш: великі гілчасті гнізда-кулі з дахом і двома боковими отворами ніхто з птахів нашої фауни на деревах і кущах не будує. Зараз сороки поширені на гніздуванні по усьому Києву, з центром включно. Певною мірою між сорокою і сірою воронаю існує конкуренція за ділянки гніздування. Ворона має таку саму схильність до хижацтва, як сорока, і вона сильніша. Та сорока часто вступає в суперечку з воронаю за вподобане місце. У цілому в таких взаємних між птахами більше домінує ворона: сорок у місті гніздиться менше.

Однією з ознак весняних змін у природі є так звані «сорочачі весілля», які починаються в лютому. Разом злітаються кілька птахів і починають гаятися один за одним у повітрі, серед гілок дерев, безупинно скрепочучи. Сороки взагалі дуже схильні до взаємного спілкування, вони соціально спрямовані птахи. У такому галасі утворюється шлюбна пара, яка відразу починає поратись з влаштуванням гнізда. Птахи можуть почати будувати у різних місцях кілька гнізд, та завершують одне, обмазуючи його зсередини глиною.

У затішних, тихих місцях сороки мостять гнізда досить низько, на висоті 2 м. Поза містом деякі гнізда будуються навіть серед густого очерету. В квітні—травні сороки відкладають яйця, яких у кладках по 5—8, і насиджують їх. У першій половині червня з гнізд виходять ще не дуже довгохвості пташенята і купкою тримаються біля батьків. Невеликими зграйками сороки тримаються і в зимовий період, але в місті більшість з них шукає корм одноосібно. Вони вибірають усе їстівне біля смітєвих баків і контейнерів, з обережністю цікавляться тим, що виставлено на балконах.

Кмітлива сорока досить швидко пристосовується до існування в урбанізованому оточенні. Старими гніздами сорок для виведення пташенят користуються різні птахи: вухаті сови, звичайні боривітри, кібчики та інші.

(З книги Геннадія ФЕСЕНКА
«Птахи садів і парків Києва»)

Іноді для оформлення акваріума ми використовуємо корчі, вони надають підводному ландшафту природний вигляд, слугують схованками для багатьох риб і опорою для деяких водних рослин.

За допомогою корчів можна формувати тераси, ховати різне акваріумне обладнання.

У лісі, в парку чи у садку знаходиться велика кількість корчів, але слід дотримуватися певних правил перед тим, як занурити їх до акваріума.

1. Дерево має бути сухим, без рослинних соків. Слідкуйте за тим, щоб воно не було трухлявим.
2. Не слід використовувати гниле чи запліснявіле дерево.
3. Не підходить дерево, яке довгий час знаходилося у водоймах, забруднених промисловими відходами.

Для оформлення підводного акваріумного світу придатні не всі породи дерев. Найкраще використовувати коріння та гілки клена, вільхи, верби. Також можна придбати мангрового корча із солоних мангрових боліт. Купуючи мангровий корч, обирайте найбільш цупке дерево, пошкрібть його нігтем: якщо з'явиться «пилюця» — таке дерево швидко згниє або буде зафарбовувати воду в темний колір.

Також кожен акваріуміст повинен знати, що деякі породи дерев досить сильно зафарбовують воду у темно-бурий колір, іноді це не дає можливості побачити риб в акваріумі.

Не використовуйте дуб або пробкове дерево, так як вони містять велику кількість дубильних речовин, які є досить шкідливими для акваріумних мешканців.

Тож користуючись даними порадами, зробіть свій акваріум маленькою частиною живої природи у вашому домі!

Оксана ШИНКАРЧУК,
керівник гуртка Полтавського облЕНЦ

ЖИТТЯ У ВУЛИКУ

Медоносна бджола — це всім добре відома і дуже корисна комаха, яка виробляє мед. Вважається, що батьківщина цієї комахи — Схід. Існує близько 20 тисяч видів бджіл, але найпродуктивніша в Україні — Карпатська бджола.

У бджолиній сім'ї найголовнішою є бджолина матка — «королева», яка задає тон всій сім'ї, починаючи від порядку у вулику і закінчуючи збиранням нектару і квіткового пилку. Бджолина матка живе до 5 років. Якщо матка не відповідає вимогам бджіл, вони її замінюють на іншу. Бджоли вибирають просту личинку бджілки, готують для неї місце і починають інтенсивно годувати білками і маточним молочком, яке виробляють самостійно. Потім витягають маточник і запечатують його у кокон. Через 16 днів матка дозріває, прогризає кокон і вилітає. У вулику

певний час перебуває 2 матки (стара і молода). Молода матка вилітає з вулика і спаровується з трутнем (самець матки-бджоли). Харчується лише медом, участі у зборі пилку і наведенні порядку у вулику не бере. Якщо молода матка щало спарувалася і повернулася у вулик без пошкоджень, вона через кілька днів починає відкладати яйця. Потім бджоли беруть стару матку в клубок, убивають і виносять з вулика.

У вулику живуть різновікові бджоли. Середній вік робочої бджоли — 30—40 днів. В період зимування — до 6 місяців. У бджіл кожного віку є свої обов'язки.

Від дня відкладання яйця до

появи бджоли на світ проходить 12 днів. Коли бджола народжується, вона одразу не спроможна брати участь у медозборі, оскільки ще не окріпла. Вона несе відповідальність за вигодовування розплоду (пергою) і підтримує температуру в сім'ї. Коли яйце переходить в стадію личинки, бджілка кладе їй корм і закриває воском. Через 21 день з'являється бджола.

Також у вулику є бджоли, які відповідають за порядок. Вони виносять за межі вулика бджолине сміття, що з'являється протягом робочого процесу: мертві бджоли, різні комашки, сміття, що занесло вітром.

Велику роль у вулику відіграють бджоли-охоронці. В їх обов'язки входить пропуск у вулик тільки «своїх» бджіл, так як смачним пахучим медом не проти поласувати оси, джмелі та інші комахи. Бджоли-охоронці впізнають «своїх» бджіл за особливим запахом, який відрізняється від запаху інших сімей та комах. Якщо інша бджола, оса або комаха хоче потрапити у вулик, бджоли-охоронці жалять їх і не впускають. Але є одне виключення: вони можуть випустити бджолу з іншої сім'ї, якщо вона повертається з поля з повним нектару медовим зобиком і не може долетіти додому. На цих бджолах лежить велика відповідальність за збереження сім'ї та запасу меду у вулику.

Присутні в сім'ї і бджоли-розвідниці. Їх обов'язки полягають в тому, щоб знайти місце медозбору. Основний медозбір — акація, гречка, фацелія, липа, ріпак, соняшник, а також несільськогосподарські культури — дикий квіти та бур'яни. Максимальна відстань, на яку вони відлітають для пошуків та збирання, — 12 км, а найбільш сприятлива — 3—5 км. Коли

бджоли-розвідниці повертаються додому, своєю поведінкою (бджола виконує певні умовні рухи — «танцює») вони оповідають інших бджіл про виявлення медоносного нектару. Після цього бджоли беруть участь у зборі нектару. Це відбувається приблизно таким чином: бджола летить до місця збору нектару і набирає стільки нектару, скільки вміщується в її медовий зобик. Потім повертається до вулика і передає нектар, відкладаючи його у найближчу частину бджолиного стільника (стільник (сотні) — лист, утворений чашечками з воску), бджолам, які відповідають за розташування його у вулику. Це ті бджоли, які відповідають за перероблення нектару в мед. Стільник, який знаходиться у вулику, має комірці, і, коли бджола переносить нектар з нижньої комірки до верхньої, він перетворюється на незрілий (молодий) мед. Після того, як бджоли зановнюють комірці незрілим медом і закривають їх воском, продукт вважається зрілим медом. Коли стільник має 50% закритого меду, він підлягає викачуванню.

Коли відбувається викачування меду, бджоли «думають», що його крадуть. Захищаючи його, вони стають більш агресивними.

Світлана ЛАГОДА,
керівник гуртка «Юний зоолог»,
НЕНЦ

У 2013 році буде відзначатися 150-річчя з дня народження Бориса Дмитровича Грінченка, українського письменника, вченого, перекладача, політичного діяча, автора першого фундаментального «Словника української мови». Пропонуємо до вашої уваги його вірш «Могутній комар».

Борис ГРІНЧЕНКО

МОГУТНІЙ КОМАР

Над ставком широковидим посеред очеретів,
Там комар, славетний лицар, під листом зеленим жив.
Грав у сурму голосну і до бою викликав,
І в людей, і у звірини крові безліч випивав.
І його ніхто на світі ще й раз не подолів:
Наш комар уславивсь тучно серед мух та комарів.
Всі казали, що від нього світ ще дужчого не знав,—
Сам комар тому повірив, сам щодня про це казав.
Довго б наш комар щасливий у великій славі жив,
Якби він не чув про лева, що царем був у звірів.
Прилетіла муха жвава і казала, що вона
Лева бачила і сили в світі більшої не зна.
Запеклося коло серця, защеміло в комара,
І ніяк забуть не може він звірячого царя.
Мучить думка та проклята, що від його дужчий є,—
І у серці комаровім гордість люта встала.
Ось випростує він крила, знявся і лісом вже летить.
Аж туди, де лев могутній, пообідавши, лежить.
В сурму голосно ударив: — Гей ти, лево, уставай!
Будем битися, аж поки з нас комусь та прийде край.
Бо на цій землі широкій місця двом немає нам.
Хочу слави я придбати і собі, і комарам!
Ту ж хвилину вже кусає лева в ніс швидкий комар,

І відразу, ревонувши, скочив тут звірячий цар.
І запекла закипіла в них баталія в ту мить:
В щок, в ніс комар кусає, налітає і дзичить.
Лев лютує! Ще ніколи так ніхто не дошкулів!
Одбивавшись, всю морду вже він кігтями подрав:
Кров дзорчить у лева з морди, зовсім збувся сили він.
Але поки ще держиться, б'ється кілька ще хвилин.
Та комар усе лютіше налітає, не вгава...
І царева похилилась на дернину голова.
Закривавлений, безсилий впав на землю дужий цар,
І, зрадивши невимовно, задзиччав тоді комар:
— Той у світі є найдужчий, хто найдужчого здолів:
Світлом слави осіяний я вернусь до комарів!
Він летить — великий лицар, — ліс потроху вже минав.
А павук давно між листям павутиння хитро ткав.
І комар у хитрі сіті там заплутався і повис!
Скрики жалібні відразу тут почув зелений ліс:
— Так з великими буває! Нащо ж, доле, ти така?
Подолати зміг я лева, гину я від павука!

Так загинув лицар славний, і павук його із'їв,
— І про нього всі забули серед мух і комарів.

Коли пролетить муха

Мама хворіє, у неї грип. Лежить на ліжку під пухнастою ковдрою. На столику біля неї — червона коробка з-під торта, у якій зберігаються ліки. Просто татко не знає, які потрібні, ось і поставив всі разом, щоб мама вибрала.

Відкриваються двері, із сіней віє холодом, і заходить татко. Він приніс із кухні в кухлику гаряче молоко з медом — мамі, і тарілку своєї фірмової картоплі фрі (смачнющої-пресмачнущої!) — мамі із Вікою. Віка — моя молодша сестричка, їй п'ять років, і я її дуже люблю.

Татко каже нам: «Мама хвора. То дивіться, дівки, сидіть тихо, щоб було чути, як муха пролетіла. А я надворі буду, курам та корові їсти треба дати». І пішов. А ми залишилися слухати, як муха буде летіти. Тільки вона щось не дуже поспішає, мабуть, тому що зима, крила замерзають.

Ми з Вікою вже всі кути обдивилися. А мухи ніде не видно! Може, полетіла в теплі краї? Вилазимо з Вікусьюкою на підвіконня. Будемо муху виглядати.

Я дивлюся, а на подвір'ї тих мух — видимо-невидимо! Але всі чомусь білі. Може, вони, як зайці, на зиму шубку міняють. А які красиві! Ось летить одна, величезна, як Візина долонька. Звичайно, то сніжинка, це навіть моя сестричка знає, але нам так легше сидіти тихо і не шуміти, коли ми уявляємо, що це — мухи. Віка показує пальчиком на гілку вишні, нахилється до вікна і — бум лобом у шибку. Гуп! Дзен, ой-ой-ой! Мама сміється і встає з ліжка, їй вже краще. Ось як добре, що ми сиділи тихо!

Карина МАТВЕЄВА, учениця 5 класу

БЕРЕЖІТЬ ВАШІ ЗУБИ

Гарно сміється той, в кого білі зуби, здорові ясна та чистий язик
Медицина приємна

Напевно, кожну людину цікавить її зовнішність, посмішка, здоров'я. Тому зуби є об'єктом загального інтересу: їх завжди видно під час розмови, про них говорять, починаючи з пелюшок і до глибокої старості. Отже, невелика екскурсія у світ зубів.

Зуби — утворення, що складається в основному з твердих тканин, призначених для первинної механічної обробки їжі. У людини зуби беруть участь в утворенні звуків мови і є важливою складовою широкої посмішки. У тварин зуби — зброя для захисту чи нападу або погрози.

Розрізняють молочні і постійні зуби. У дорослої людини 28 зубів плюс 4 необов'язкових зуби мудрості. У дітей — 20 зубів. Молочні зуби починають прорізуватись у дитини від 3 місяців до року. В період з 6 до 12 років молочні зуби поступово замінюються постійними. Назву «молочні зуби» дав Гіппократ, який був упевнений, що перші зуби дитини формуються з молока.

Зуб — єдина частина людського організму, нездатна до самовідновлення. Зате у слонів нові зуби можуть вирости до 6 разів.

Люди давно зрозуміли важливість збереження здорових зубів, тому винаходили різні способи догляду за ними. До винаходу зубних щіток, розкушували гілочку дерев і ними чистили зуби. А ще змішували пемзу та вино — це була перша «зубна паста». Аборигени Америки жували

ФОТО ОЛЕКСАНДР КУСТОВ

листя або фарбували зуби їхнім соком. Так захищали свої зуби.

Якщо людина правша, то більша частина їжі пережовується на правій стороні щелепи, якщо лівша — на лівій. Загальновідомий вираз «Очі — дзеркало душі» можна перефразувати щодо ротової порожнини та зубів: «Зуби — дзеркало травної системи».

При запаленні шлунка (гастриті) язик блискучий, при захворюванні печінки на зубах з'являється коричнюватий наліт. Коли не вистачає вітаміну С, зуби розхитуються і випадають. Якщо у воді міститься багато фтору, зуби покриваються жовтато-коричнюватими плямами та псується. Яким чином зуби треба берегти, як правильно слідувати та доглядати за ними, ви дізнаєтесь у наступних матеріалах нашого журналу.

Галина ШАТАЛОВА,
стоматолог

БУДЬ ЗДОРОВІ!

ПАРОСТОК

59

Розсмішіть свою хворобу

Є така галузь знань — гелотологія (від грецького *gelos* — сміх). Вона вивчає сміх та його вплив на фізичне і психічне здоров'я людини.

Ще в XVII сторіччі англійський лікар Сиденгам писав: «Прибуття блазнів у місто значить для здоров'я його мешканців значно більше, ніж десятки навантажених ліками мулів». Сучасна медицина також високо оцінює вплив сміху, гумору та позитивних емоцій на процес одужання. Гелотологія зародилась у 70-х роках минулого віку і зобов'язана своїм виникненням американцеві Норману Казинсу.

Людина, яка розсмішила СМЕРТЬ

У журналіста Нормана Казинса було виявлене серйозне захворювання хребта, яке розвивалось так стрімко, що невдовзі він уже не міг поворухнути ні рукою, ні ногою, ні навіть самостійно розімкнути щелепу, аби поїсти. Коли лікарі прямо сказали Норману, що його шанс вижити дуже незначний, той не спав всю ніч. А ранок зустрів із твердим рішенням боротися за життя. Причому, вельми оригінальним способом — за допомогою кінокомедій.

«Якщо негативні емоції вважаються причинами багатьох захворювань, то позитивні, в ударних дозах, можливо, приведуть мене до одужання? Якщо вже мені судилося умерти, то хоча б залишок життя проведу весело...», — міркував Казинс.

По 5–6 годин на день ця прикута до ліжка, абсолютно нерухома людина реготала над смішними фільмами, а в перервах — слухала веселі історії, якими розважали друзі. І, дивна річ, через тиждень страшні болі почали минати. А через місяць він почав потихеньку ворухнути

пальцями рук, ще через деякий час — став на ноги.

Коли через кілька років Норман Казинс зустрів на вулиці одного з лікарів, які винесли йому смертний вирок, той втратив дар мови від подиву.

Історія цього чудового зцілення стала справжньою сенсацією. Саме після неї так, як здавалося б, несерйозну справу, як сміх, почали цілком серйозно вивчати.

Сміхом — по хворобах

Дослідження показують, що коли ми сміємося, у нашому організмі відбуваються дивні процеси: знижується рівень вироблення «гормонів стресу» — кортизолу і адреналіну. У той час як «гормони щастя» — ендорфіни — активно надходять у нашу кров, вони притупляють біль і викликають почуття задоволення. Благотворний вплив справляє сміх і на імунну систему: активізуються так звані «кіліни-кілери», котрі вбивають віруси і борються з пухлинами.

Крім того, сміх — це справжня дихальна гімнастика. Сміючись, ми дихаємо глибше і частіше, газообмін прискорюється, а кров насичується киснем. Сміх та гумор — прекрасні душевні цілителі, що дозволяють бодай на годину забути про наші проблеми та негаразди.

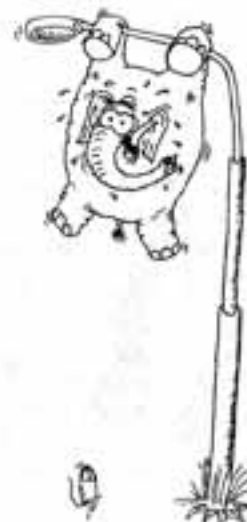
Доктор-клоун

25 років тому в Америці та Європі з'явилися перші медичні клоуни. Це люди, зв'язані вільний від основної роботи час вирушають до дитячих лікарень і дарують маленьким пацієнтам хвилини радості. Ефективність такого веселого лікування настільки висока, що в деяких країнах, наприклад у Нідерландах, свій штатний клоун є у кожній клініці.

До хворих дітей м. Житомира ось уже п'ять років поспіль приїжджають клоуни з Японії. Це не професійні клоуни, а прості люди — медсестри, секретарки, менеджери, які співчують хворим на онкологію дітям і допомагають їм сміхом боротися з бідою.

Весела йога

Справжній бум у всьому світі переживає зараз йога сміху чи, як вона ще називається, Хасья йога. Її прихильники практикують груповий сміх у поєднанні з традиційними йогівськими асанами і м'якими розтяжками. Відбувається це приблизно так. Любителі пореготати великою компанією збираються разом і беруться за справу. Якщо сміятися не хочеться — треба просто імітувати сміх. На перший погляд ідея «видавлювати по краплі» із себе веселість у товаристві мало-знайомих людей може здатися безглуздою. Проте, як показує досвід тих, хто прилучився до «сміхйоги».

МАЛЮНОК ПОЛІНА ТУБАЛСЬКОЇ

буквально через кілька хвилин штучний сміх перетворюється на натуральний регіт. Можливо, вся справа в тому, що сміх — це груповий феномен, наодинці ми сміємося значно рідше. Можливо, це відбувається через те, що одна з найпопулярніших вправ у Хася Яози полягає в імітації сміху тварин і навіть предметів. У результаті, бачачи, як присутні зображають гомеричний регіт футбольного м'яча або огірок, що мало не лусне від сміху, чи будильник, який хихикає, навіть найпохмуріші члени групи починають невтримно реготати. Адже сміх — справа заразна.

А ще «сміхотер» вважають, що різні тональності сміху забезпечують оздоровлення різних частин нашого організму. Так, наприклад, низьке «хо-хо» справляє благотворний вплив на органи черевної порожнини. «Ха-ха» стимулює серцеву діяльність. А тоненьке «хі-хі» покращує кровопостачання головного мозку і горла.

Якщо вам не до сміху
Які б неприємності на нас не чекали,
у кожній ситуації можна віднайти щось смішне, треба лише спробувати поглянути на неї крізь призму гумору. Дуже часто в жаггиті комічним і трагічним є не те, що з нами ді-

ється, а, власне, наше ставлення до того, що відбувається. У нашій владі змінити «мінус» на «плюс».

Щоб підвищити собі настрій — прочитайте хорошу веселу книгу, замість кримінальних новин — перегляньте добру смішну комедію. Не варто акумулювати навколо себе негативну інформацію.

Відомо, що емоції, які ми переживаємо, і дії, котрі вони викликають, взаємопов'язані. Тобто, коли нам добре — ми посміхаємось, погано — насплюємо брови. Але цей механізм діє і в зворотному напрямку. Тому, навіть коли нам не дуже весело, а ми «надаємо» на своє обличчя посмішку і утримуємо її деякий час, то незабаром наші лицьові м'язи «згадують» про позитивні емоції і передають відповідні сигнали мозкові. Внутрішній стан нормалізується: напруження та тривога зникають, сум відступає, поступаючись радості.

Згадаймо слова барона Мюнхгаузена: «Я зрозумів, у чому ваша біда... Ви занадто серйозні. Але розумне обличчя — це ще не ознака розуму, панове. Найбільші глупоти на землі робляться саме з шим виразом обличчя. Посміхайтесь, панове, посміхайтесь».

Підготувала
Валентина КОРОТЄВА

Тато Карло і Буратіно:

— Синку, ти ж хотів якусь тваринку на Новий рік, ти що, не радий подарунку?

— Так, але цей бобер якийсь підозріло на мене дивиться.

— Вовочка, назви 5 африканських звірів.

— 2 мавпи та 3 слони.

Продам хамелеона. Блакитного. Ні, червоного... ні, зеленого... ні, не продам.

— Моя дружина дуже любить тварин, надто кішок і собак.

— А моя — вегетаріанка.

Мавпу, зайця і жирафу посадили в одну клітку в зоопарку. Заєць після трьох днів, проведених там, звертається до адміністратора зоопарку: — Переселіть мене від них, будь ласка.

— Чому?

— Я розказую анекдоти, мавпа сміє-

ться цілий день, а жирафа — цілу ніч.

— Яйце відбіріє... У кого відбирали?

— питає покупець у продавця.

— У курей, звісно!

— А вони не опиралися?

— Ті, хто опиралися, продаються в сусідньому відділі.

Повернувшись з риболовлі, чоловік запитує жінку:

— Кіт дома?

— Заходь, не бійся, я йому в магазині кілька купила...

Рибалка запитує іншого рибалку, що давно сидить з вудкою:

— Ну, як сьогодні вода?

— Дивовижна! Риба взагалі не хоче з неї вилазити.

— Мам, дай мені двадцять гривень, я віддам їх тому дідусю!

— Ти моя розумниця! А де сидить той дідусь?

— А ось там, морозиво продає!

Походження виду

МАЛЮНОК СОНІ КАРАМЕЛІШІНА

НА ПРОХАННЯ ЧИТАЧІВ
ЗАПОЧАТКОВУЄМО ПУБЛІКАЦІЮ
МАТЕРІАЛІВ ПІД РУБРИКОЮ
«ЕТИКА ВИХОВАНОЇ ЛЮДИНИ»

ЯК ПОВОДИТИСЬ У ГОСТЯХ

Оберіть із запропонованих варіантів той,
який вважаєте правильним.

1. Якщо ви прийшли до когось без запрошення і вам пропонують пообідати, як слід вчинити: відмовитись або прийняти запрошення?
а. Звичайно, відмовитись.
б. Безумовно, прийняти запрошення.
в. Прийняти запрошення, але невдовзі піти, не обтяжуючи господарів тривалим перебуванням.
2. Чи можна прийти в гості з незнайомою для господарів людиною?
а. Можна, якщо ви щойно познайомились з нею на вулиці.
б. Можна, попередньо запитавши дозволу у господарів.
в. Не можна — це нечесно.
3. Коли ви прийшли у гості, з ким слід привітатись передусім? Як вітатися двом парам?
а. З господарями. Пари вітаються «хрест-навхрест»: чоловік — із жінкою, жінка — з чоловіком.
б. З гостями найбільш поважного віку. Пари вітаються «паралельно»: чоловік — із чоловіком, жінка — з жінкою.
в. З господарями. Пари спочатку вітаються «паралельно», а потім — «хрест-навхрест».
4. Чи можна вітати гостей у домашніх капцях?

- а.** Так, можна, це підкреслює затишок та теплоту домашньої обстановки.
- б.** В жодному разі не можна. Капці слід скинути і взути туфлі.
- в.** Вдома слід узутти найкраще взуття, призначене для урочистих випадків.
5. Чи треба пропонувати гостям домашні капці?
а. Звичайно, треба — ваша турбота буде приємна гостям.
б. Лише у тому випадку, коли для прийому гостей у вас є декілька пар нових капців.
- в.** Пропонувати домашні капці не слід. Гості повинні самі потурбуватися про своє взуття.
6. Чи можна розмовляти по телефону, коли прийшли гості?
а. Можна. Нехай гості знають, як багато у вас приятелів і яка ви незамінна людина.
б. Не можна. Вибачтесь і попросіть зателефонувати вам іншим разом.
в. Можна в кінці вечірки, коли гості вам добре-таки набридли і немає іншого способу дати їм зрозуміти, що вечір закінчено.
7. Чи має бути увімкнений телевізор під час прийому гостей?
а. Так, особливо коли телевізор останньої марки.

- б.** Неприпустимо вмикати телевізор, приймаючи гостей.
- в.** Можна увімкнути телевізор, якщо транслюється передача, що цікавить більшість присутніх.
8. Скільки часу слід чекати на гостей, що запізнюються?
а. Стільки, скільки витримують гості, які вже прийшли.
б. Не більш ніж 15 хвилин.
в. Чекати взагалі не слід, оскільки гості зобов'язані прийти у призначений час.
9. Коли можна сісти за святковий стіл?
а. Як тільки ви зайшли до кімнати, де накрито стіл.
б. Тільки після того, як сядуть найбільш поважні та авторитетні гості.
в. Після запрошення господаря (господині) і після того, як сядуть жінки.
10. Вам запропонували сісти. Як ви розташуєтесь на стільці?
а. Зайнявши майже все сидіння і спираючись на спинку стільця.
б. На краєчку сидіння.
в. На всьому сидінні, але не торкаючись спинки стільця.
11. Під час обіду ви:
а. Будете слідкувати за тим, аби руки не лежали на столі.
б. Покладете лікті на стіл.
в. Будете намагатись, щоб тільки кисті рук лежали на столі.
12. Сидячи за святковим столом, як їсти хліб?
а. Відкушувати від шматка.

- б.** Відрізати ножем невеликі шматочки і їсти їх.
- в.** Відламувати рукою маленькі шматочки і їсти їх.
13. Чого не слід різати ножем?
а. Макарони і спагетті.
б. Омлет і яєшню.
в. Овочі, фрикадельки, тефтелі.
14. Як правильно їсти котлету?
а. Ножом та виделкою.
б. Лише виделкою.
в. Лише ножем.
15. Що робити, коли ви упустили на підлогу ніж чи виделку?
а. Непомітно підняти з підлоги і продовжувати їсти.
б. Нічого не піднімаючи з підлоги, продовжувати їсти тим прибором, який залишився.
в. Попросити у господині інший прибор.
16. Як показати під час обіду, що ви закінчили їсти і тарілку з приборами можна відносити?
а. Покласти прибори на стіл поряд із тарілкою.
б. Скласти їх на тарілці хрест-навхрест.
в. Скласти на тарілці паралельно, ручками у правий бік.
17. Чи можна видавати під час їжі будь-які звуки?
а. «Озвучена» їжа свідчить про задоволення від смачного чагування.
б. За столом слід поводитись «беззвучно».
в. Видавати звуки необов'язково — достатньо гучного дзвону столових приборів.

Підготував Рафаель ШАМЕЛАШВИЛІ

РОЗВИТОК СПОСТЕРЕЖЛИВОСТІ

ВПРАВА 1

Одна з найбільш простих, але найкращих вправ для розвитку спостережливості полягає в умінні «бачити» повсякденні речі. Можливо, це і буде легко, але спробуйте, і ви переконаєтеся в зворотному.

Поставте перед собою яку-небудь звичайну річ (краще яскравого кольору, тому що такий легше запам'ятати). Припустімо, що це буде книга, яблуко або чорнильний. Дивіться спокійно на неї протягом деякого часу, але уважно і розсудливо, намагаючись запам'ятати. Потім заплющте очі і спробуйте пригадати цю річ із достовірною точністю. Спробуйте пригадати її розмір, подробиці і відобразити усе це у своєму мозку. Потім розплющте очі, подивіться ще раз на річ і зверніть увагу, чого ще не вистачає вашому розумовому образу. Уважно відзначте ці опущені подробиці, потім знову заплющте очі і спробуйте удосконалити зображення; знову дивіться на речі і продовжуйте таким чином до тих пір, поки вам не вдасться скласти чіткий розумовий образ цієї речі у всіх подробицях. Невелика практика дасть вам дивовижну навичку в подібних вправах: вона винагородить вас цілком за працю і підготує до подальшої роботи.

ВПРАВА 2

Опанувавши попередню вправу, візьміть один із вивчених вами предметів і, отримавши точне розумове його зображення, спробуйте намалювати його форму і деталі. Не переймайтесь з того приводу, що ви не художник. Я не намагаюсь зробити з вас митця, але хочу тільки розвинути вашу спостережливості і здатність запам'ятовувати побачене вами. Для першого разу задайте собі що-небудь легке, і ви навряд чи розчаруетесь. Успіх ваших малюнків буде залежати не від художнього дарування, а від деталей, які ви запам'ятали і нанесли на папір. Дивовижно, як ці дві вправи розвивають спостережливості і здатність запам'ятовувати. Через короткий проміжок часу ви будете здатні поглянути на річ тільки раз, а потім зробити ескіз з усіма головними деталями і подробицями.

Звичайно, вам зрозуміло, що моделлю повинен бути не самий предмет, а його розумове зображення. Помітивши всі подробиці предмета, погляньте на нього повторно і зверніть увагу, чи не забули що-небудь; словом, робіть як у першій вправі. В обох вправах частіше змінюйте предмет спостереження, бо це сприяє успіху і дасть відпочинок розуму.

ВПРАВА 3

Починайте з розгляду деталей, а не із запам'ятовування загального виду предмета. Кажуть, що розумне спостереження — найбільш важке мистецтво. Не намагайтесь «сприйняти» весь предмет цілковито з першого погляду. Це справа наступних дослідів після досягнення нами вже

деякого розвитку. Сприймайте окремі деталі предмета, закарбовуйте їх у своїй пам'яті, потім приступайте до наступних деталей і т. д.

Наприклад, оберіть обличчя. Немає нічого прикрішого, як забувати обличчя людей, що зустрічаються нам на шляху, і більшість зобов'язані своєю нещадною лише недостатній спостережливості. Помилка багатьох із нас полягає в тому, що ми намагаємось запам'ятати обличчя в цілому, але не в деталях. Почніть вправлятися на ваших знайомих, потім переходьте на сторонніх, і незабаром ви здивуетесь легкості, з якою будете запам'ятовувати подробиці зовнішності інших.

Уважно розгляньте ніс, очі, рот, підборіддя, колір волосся, загальну форму голови і т. д. Ви побачите, що вам легко буде пригадати ніс у одного, очі в іншого, підборіддя у третього і т. д.

Перш ніж приступити до справи, сядьте і спробуйте описати зовнішність кого-небудь із ваших найближчих знайомих. Ви будете здивовані неясністю вашого зображення. Ви жодного разу детально не відвчалися в них. Якщо це так, то як ви можете сподіватися пригадати сторонні обличчя? Почніть зі старанного вивчення зовнішності кожного зустрічного, а потім беріть

олівець і спробуйте на словах описати зовнішність. Ця вправа дуже цікава, і з перших же спроб ви помітите швидке поліпшення.

Подібною вправою є детальне спостереження будівель. Спочатку спробуйте описати яку-небудь будівлю, повз яку ви ходите щодня. Ви зможете скласти собі віддалене поняття її загального виду, форми, кольору і т. д. Але що стосується кількості вікон на кожному поверсі, місцезнаходження та розміру дверей, форми даху, воріт, труб, карнизів, прикрас і т. д., то ви побачите,

що не в змозі дати собі в цьому чіткого звіту. Вам буде здаватися, що ви ніколи насправді не бачили будинку, чи не так? Ви просто дивилися на нього. Почніть, приділяючи до будівлі, що знаходиться на вашому шляху, відтворювати пізніше подумки її подробиці і зверніть увагу, чи багато ви запам'ятали. На наступний день займіться цією ж будівлею і розгляньте нові деталі (а їх буде чимало); продовжуйте таким чином, поки у вас не складеться цілісне поняття про будівлю. Це дуже цінний спосіб для розвитку спостережливості.

(Далі буде.)

МАЛЮНКИ: ЄВГЕН ШЕВЧУК

Є багато легенд про походження квітів. Ось одна з них. У давні часи існував цілющий і дивний напій — нектар. Він давав богам вічне життя і юність. Одного дня богиня кохання Афродіта окропила ним кущі і трави. І на них, до великої радості жителів піднебесся і землі, з'явилися небаченої краси всілякі (рожеві, червоні, жовті, блакитні, лілові, білі — всіх-всіх відтінків) квіти. Лукава і хитромудра Афродіта приховала нектар від поглядів людей, вона заховала його в глибині кожної квітки.

Квіти супроводжують нас впродовж всього життя. За допомогою квітів можна виразити будь-яке почуття. Квіти — прекрасні настільки, наскільки може лише уявити собі людина.

Але так хочеться, щоб подарований вам букет якомога довше милував погляд та викликав радість і посмішку. Для цього потрібно створити квітам найоптимальніші умови та правильно доглядати.

Вода у вазах повинна бути кімнатної температури, водопровідну треба обов'язково відстояти. Щоб подовжити життя квітам, воду потрібно міняти щодня і при цьому бажано підрізати стебла на кілька міліметрів під кутом 45 градусів гострим ножем. Запущені у воду повинні бути лише стебла рослин, очищені від листя (особливо це стосується троянд), оскільки у воді воно починає гнити. Щоб попередити розвиток мікроорганізмів у воді, які викликають загнивання стебел, вази насамперед повинні бути чистою. Щоб можна додати у воду для життя ваз розчин «Білизни» з розрахунку один ковпачок на 10 л або гілочку хвойних рослин, які мають бактерицидні властивості.

Також у вазу з трояндами можна додавати 50 г цукру на літр води або столову ложку винного оцту чи таблетку аспірину. У квіткових магазинах можна придбати спеціальні добавки, так звані консерванти, які додають, щоб квіти зберігалися довше.

Не можна поряд з букетом ставити фрукти: яблука, виноград, цитрусові, оскільки при дозріванні вони виділяють етилен, що прискорює в'янення. Шкідливо на квіти впливають дим та аерозолі. Не всі квіти люблять сусідство інших. Наприклад, троянди краще не залишати разом з гвоздиками, а нарциси спочатку потрібно поставити у воду окремо, щоб зі стебел вийшов слиз, а потім поєднувати з іншими квітами. Так само чинять із рослинами, стебла яких виділяють молочний сік. Для подовження життя букета бажано його обприскувати водою з пульверизатора.

Якщо ви власноруч створюєте букет для себе чи подарунку, то тут слід пам'ятати, що квіти залежно від виду зрізають на різних стадіях їх розпускання. Так, у фазі розпускання — лілію, гладіолус (коли розкрилися 1–2 квітки), ірис (перша квітка), більшість троянд (на початку розпускання першої пелюстки), піонів, люпин та інші. Мазі, нарциси, тюльпани зрізають тоді, коли бутони вже забарвлені, але ще не розпустилися. Повністю розкритими зрізають цинію, левкой, айстри однорічні, жоржини, флокси.

Найбільш придатним для цього є ранок (поки на квітах тримається роса, вони довше стоятимуть у вазах) або пізній вечір. Але не опівдні, під палючим сонцем. Зрізані вранці квіти напоєні вологою.

Ніна ДРУЗЬ, НЕНЦ

